

Puntarski fuoj

BROJ 17 • GODINA 12 • Lipanj 2017. • Zavičajno društvo "PUNTARI" Punta Kríža • BESPLATNI PRIMJERAK

ISSN 1845-4593

9 771845 459001

BESEDA NA POČETKU

Ne bi šlovek rekal da je već pasalo trinajest godišć da smo se pokupili vaf našen Društvu. Nanke se ne obarneš i prez da se akuoržiš, leto pasua. Sve će smo ova pasuana godišća delali bilo je za jubaf Punte. Da se ne zaboravi će je i kako bilo i da nan zutra bude boje, nuan i svin onin našin ki još imaju prit na uof svijet. Sve će znuamo i moremo udelat ćemo da se naše ognjišće ne zaĝuasi i da se naša beseda ne zatare. Svako vrijeme nosi svojoj križ, više puti teži, kadaĝot laĝji. Našin stvarin nikada ni bilo maša dobro ma su odtarpeli sve muke Buožje kie šloveka moreju tukat. Delali su, mučili se, patili, više neĝo mi, ma nikada nisu cedili. Režištli su sve tuĝe i nevoje, teštuardo rivali napreda i kuntentali se zis svin će in je Buoħ dual. Tako i nas tukua, tako moramo delat i mi.

Niš ne pada z'heba, niš se ne more udelat na fuĝu, niki nan niš nijeće reĝalat, nijeće nan mana past z'heba. Za sve će smo udelali i za sve će nas još čeka za udelat, vajua voje, znuanja, pacijence i ufanja. Crijekvicu svijetoga Antuona na Parhuavcu naćinjali smo sedan, osan godišć, ma smo ju udelali kako Buoħ zapovijeda. I naš fuoj smo pošneli delat pomalo prez velih pretijež još prija dvanaest godišć, a eko, sada vaf rukah daržite već sedavnajsti bruoj. Ni nan ĝa niki

drugi udelal ni reĝalual. Suami smo ĝa udelali, svi skupa, zis ĝlavami na kupu i zavol toĝa vajua svin reć jeno velo, velo hvala.

Sva ova leta nismo zaboravili naše užuance, našu Jedriejnu, Ivanju, a od pasuanoĝa godišća i za Antonju moremo kuntijenti puoć svijetomu Antuonu na Parhavac. Za skulu smo ovo leto kupili i od duobrih judi dobili nove kadrijeĝle, deca se na dvoru skule moreju iĝrat. Oćistili smo puti po selu, do Ula i put Osora. Svaki je pomogał koliko je moĝal i samo tako moremo napreda.

Cuda je toĝa još za udelat, sveĝa je još za klast na mesto. Bili bi kuntijenti da vaf selu živi više judi, da mluadi imaju posla, da nan se opeda na skule čuje kako se deca barunajuć veselo smeju. Ufamo se da će i to vrijeme prit, a do tada ćemo delat za dobro sela i svih nas skupa. Puntari su se od vavek daržali skupa, jedan do drugogaĝa kako kamici na ĝromaće, aš su dobro znali da ko jedan kamik pade, padaju i drugi pa se ĝromača barzo razvuaja. Niki suan ne more niš udelat ma svi skupa moremo čuda – zis voju, fuorcu, jubaf za selo, zis kurajon i zavol toĝa, samo zdruavja, pa će sve pomalo prit na svoje mesto.

Foto naslovnice: Smilje

PUNTARSKI FUOJ – GLASILO ZAVIČAJNOG
DRUŠTVA »PUNTARI« PUNTA KRIŽA
Mali Lošinj, Trg Zagazinjine 1
Tel.: 051/231-019 • Fax: 051/231-011
Glavni i odgovorni urednik: Ljubo Galjanić

Uredništvo: Branko Kućić, Franko Kućić, Ivan Lovrić,
Leonardo Marušić
Izdavač: LEO-COMMERCE d.o.o. Rijeka,
D. Cesarića 32, tel: 625-910
Tiskano u Hrvatskoj. – Naklada: 650 primjeraka

IVANJA 2016.

Ivanja je od pamtvijeka jedan od najznačajnijih blagdana za svakog Puntara. Dan je to kada se svi iz sela i oni rasuti po svijetu okupe, mole, slave i vesele. Odaje se dužno poštovanje i upućuje hvala našem svecu »Svijetom Ivanu«, suzaštitniku Punte Križa, za sve ono dobro što je s nebeskih visina učinio za selo i njegov živalj. Dan je to kada se druži, blaguje, ugošćuje rod i prijatelje. Tradicija je to koja se do sada nije nikada prekinula ili zatrla, a ufamo se da nikada ni neće. Dapače, sigurni smo da neće jer se ova naša »užuanca«, naš običaj, prenosi iz generacije u generaciju, s koljena na koljeno. Nasljeđe je to koje je duboko ugrađeno u svakog od nas i utkano u našu dušu, pamćenje i gene.

Nitko u Puntar ne pita da li će se Ivanja obilježiti već svi s uočljivom radošću i pozitivnom znatiželjom propituju na koji će se način organizirati, kakav će biti program, što će se novog prirediti, nude pomoć i dobronamjerno daju prijedloge i savjete. Uvijek nastojimo da se Ivanja dostojno obilježi vjerski i svjetovno, da u njoj svatko, bio Puntar ili ne,

pronađe dio za sebe. U organizaciji fešte pomažu nam svi, svatko koliko može, umije i zna, pa nam je zadovoljstvo učiniti sve što je u našoj moći da Ivanja protekne što bolje, ljepše i veselije, da se svi okupimo, još više zblizimo i da naše malo selo živi. Tako je bilo i ovog puta, ove Ivanje 2016. godine.

TURNIR U BRIŠKULI I TREŠETI

Već tradicionalno, turnir u briškuli i trešeti organizira se u nedjelju prije Ivanje. Ovog je puta nedjelja bila 19. lipnja. Učesnici turnira okupili su se u jutarnjim satima »kod Tine i Slavena«, a voditelj turnira ovog puta Nardo, izvukao je parove i sačinio raspored. Igra, uvijek neizvjesna, prepuna obrata i izjednačena, zna dugo potrajati pa se uvijek priredi predah za objed a to je po običaju pečeni, slasni, mladi odojak. Oko 16 sati odigrao se finalni krug te su se konačno znali pobjednici. Prvo mjesto osvojio je par Leonardo

IZ SADRŽAJA:

IVANJA 2016.	3	IZVJEŠTAJ O KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKIM RADOVIMA	24
IZLOŽBA »DELO NAŠIH RUK«	5	ČITANJE GLAGOLJSKOG GRAFITA	26
PROSLAVA IVANJE	6	OD KAPELE DO CRKVE	27
PROGRAM RURALNOG RAZVOJA RH 2014.-2020.	8	PUNTARSKI POVIJESNI FOTOPLOV	30
IZLOŽBA »PILOT PROJEKT RAZVOJA OTOKA CRESA«	9	KUPOPRODAJNI UGOVOR IZ 1911. GODINE	32
JEDRIEJNA 2016.	10	PRVI MEMORIJAL »PRAČKARIJADA«	33
ANTONJA NA PARHAVCU	11	PODACI IZ KNJIGE VJENČANIH PUNTE KRIŽA	34
SVETI ANTON OPAT	12	SMILJE - MAGRIŽ	38
GODIŠNJA SKUPŠTINA DRUŠTVA	13	KANTUNIĆ OD BESIJED	43
ZNANSTVENI SKUP OTOKA CRESA	15	ČE JE ČE I KAKO SE ČE ZOVE	44
GROMAČE I UMIJEĆE NJIHOVE GRADNJE	16	NEOBIČAN ŽIVOTINJSKI SVIJET PUNTE KRIŽA	46
OD LOVNIH AKTIVNOSTI DO SKRBI O PRIRODI	18	ANECDOTE	49
NAŠE PUNTARSKA CRIJEKVICE	20	PJESME	50

Marušić i Darin Lekić, drugi su bili Čedo Lukin i Željko Živković dok su treće mjesto osvojili Milan Topić i Berto Kučić.

Osvajačima prva tri mjesta uručene su na »guštijerne« medalje, zlatna, srebrna i brončana, na svečanoj dodjeli odličja tijekom odvijanja programa Ivanje 24. lipnja.

KOLEDA

Ni jedna Ivanja ne može proteći bez koleda, tog prastarog običaja paljenja krijesa. »Stuara je to užuanca« još od pretkršćanskih vremena, kada je narod palio vatru i na simboličan način slavio odlazak zime, hladnoće i neimaštine te se radovao dolasku ljeta, topline, plodova zemlje i lakšeg življenja. Prema predaji, vatra je pročišćavala dušu i tijelo, tjerala sve loše i zlo, a plamen je nagovještavao bolje dane i svjetliju budućnost.

Koleda se uvijek palila na »vijiliju Ivanje«, 23. lipnja, navečer, u sumrak prije dana svetog Ivana, suzaštitnika našeg sela. Uvijek se palila na uzvisinama, na mjestima s kojih se mogla vidjeti u cijelom selu ali i u okolnim naseljima te pastirskim stanovima. Bio je to i svojevrsan starinski način pozivanja svih, da sutra na Ivanju, dođu u Puntu Križa na misu i feštu. Obično se koleda palila na Varošu, jer je to najviša uzvisina u selu, s koje se plamen može vidjeti čak i u Nerezinama, Sv. Jakovu, Malom i Velom Lošinju i te u gotovo svim okolnim pastirskim stanovima od Mikložuana do Matualde ili od Lusara do Smriječja. Nekada je bio običaj da se na prostoru između župne crkve i seoske cisterne palila i mala, dječja koleda, da se i djeca mogu zabaviti plešući i preskačući preko ognja.

Ove, 2016. godine po treći smo put bili prisiljeni promijeniti lokaciju na kojoj je pripremljena i zapaljena koleda. Od Varoša, na kojem se stoljećima palila, moralo se odustati jer su na tom mjestu izgrađene nove obiteljske kuće. Nakon toga je koleda paljena na prostoru pored zgrade Osnovne škole gdje je paljena nekoliko godina. Ovog puta ni to nije bilo moguće jer je na tom prostoru izgrađeno dječje igralište i teren za košarku i mali nogomet. Nova lokacija izabrana je na prostoru uz cestu, na pola puta

između Varoša i župne crkve, na ograjici pokojnog Osipa Badurine, odnosno uz privolu njegovog sina, nasljednika Rikarda.

Loživi materijal za koledu, ostatke sječe šume i čišćenja vrtova ili maslinika, »pruašće«, donosilo se u više navrata. Najprije kamionom Marija Rukonića, nakon akcije čišćenja puta Garmožuaj - Loze, koji su odradili članovi Lovačkog društva, a potom i prikolicama uz pomoć Igora Sokolića i Damira Jurkovića.

Čast da zapali ovogodišnju koledu pripala je našem iseljeniku Feruču Brusiću, koji svake godine doputuje iz New Yorka i ljeto provede u Puntu Križa. Koleda je potpaljena nešto poslije 21 sat, kada se smračilo. Kao i svake godine mjesto su osiguravali vatrogasci, zlu ne trebalo. Te se večeri okupio velik broj posjetitelja. Vrijeme nas je konačno poslužilo. Nakon više godina kada je na koledu puhala jaka, par puta i prejaka bura, ili kao prošle godine padala kiša, ovog je puta vrijeme bilo idealno. Puhao je lagani burin, dostatan da se vatra postupno razgori, rasplamsa i veličanstveno vine u visine.

Tradicija je očuvana, »stuara se užuanca ni zatarla«, nastavili smo ono što su naši preci stoljećima činili, čime su se ponosili i zbog čega su se radovali. Noć se i ovog puta u Puntu Križa kao i dugo godina ranije, pred Ivanju, na kratko pretvorila u dan. Nebo se osvijetlilo tisućama krijesnica koje su simbolično letjele u nebo obznanjujući svima da Punta i dalje živi te poštuje naslijeđe svojih predaka.

IZLOŽBA »DELO NAŠIH RUK«

Dan prije Ivanje, 23. lipnja u prostoru Osnovne škole Punte Križa, svečano je otvorena izložba pod nazivom: »Delo naših ruk«. Do sada smo pred Ivanju u kontinuitetu organizirali čak šest vrlo zanimljivih i dobro posjećenih izložbi. Ovog smo puta došli na ideju da prikazemo što sve mogu uraditi ruke vrijednih Puntarki i Puntara, koji kod kuće, samozatajno rade i stvaraju amaterska umjetnička djela a da to ponekad ne znaju ni njihovi najbliži susjedi. Zamisao je dobro prihvaćena i s vremenom je prikupljeno toliko vrijednih stvari da u školi nije bilo dovoljno prostora da bi se sve moglo izložiti.

Prije postavljanja izložbe valjalo je urediti okoliš škole te

samu salu. Ona je kompletno obojana, na zidove su montirane letvice za izlaganje eksponata, napravljena je ograda da se izložci ne mogu dirati i oštetiti, postavljeni su stolovi, presvučeni odgovarajućom tkaninom te još pregršt toga nužnog da se izložba može otvoriti. Sve ove pripreme kao i kasnije dvomjesečno dežurstvo na izložbi odradili su naši članovi, volonterski.

Za samu izložbu odabrani su radovi Jadranke Marušić - razni predmeti od školjaka i naplavina mora, Eda Marušića - fotografije otočkih motiva, Norine Gospić - razni ručni radovi te predmeti izrađeni tehnikom savijanja papira, Darinke Magazin - predivni ručni kukičani radovi, Gracijana Toića - figurice predmeta, alata i ljudi izrađenih lijepljenjem kamenih oblutaka, Eme Maljić - crteži u raznim tehnikama, Ive Lovrića - vrše pletene od šipa i Branka Kučića - slike izrađene quilling tehnikom savijanja i motanja papirnatih traka.

Na otvaranju izložbe u 20 sati, večer prije Ivanje, u školi se okupio velik broj posjetitelja, a samu izložbu otvorio je predsjednik Zavičajnog društva »Puntari« Željko Magazin dok je potom sve prisutne u ime Grada Malog Lošinja pozdravila dogradonačelnica Ana Kučić.

Izložba je bila otvorena vikendom u večernjim satima sve do 31. kolovoza te ju je posjetio solidan broj zainteresiranih mještana i gostiju, koji su svoje pozitivne dojmove upisali u knjigu utisaka.

PROSLAVA IVANJE

Na Ivanju, kao i godinama do sada, selo je već u jutarnjim satima oživjelo i započelo zračiti svečarskim ugođajem. U Puntu Križa su pristizali svi Puntari, jer ako se iako može, ovaj se blagdan ne propušta. Najtužniji su oni koji ne mogu doći, zbog neizostavih poslovnih obaveza ili nažalost zbog bolesti. Naši iseljenici Puntari, iz SAD-a, Italije, kao i oni iz Rijeke, Zagreba, u Puntu doputuju i prije a na sam dan Ivanje pridruže im se i oni koji žive na Cresu, u Nerezinama i Lošinju. Svima je draga jutarnja kava i susret s prijateljima i poznanicima. Slijedi svečani obiteljski ručak s rodbinom i gostima, a potom priprema za svečanu svetu misu.

Pred večernju misu »sprijed crijekve, oštarije i kol guštijerne« okupi se mnoštvo. Brojni su tu pozdravi, susreti, razgovori i čestitke svima koji na Ivanju slave imendan. Na misi, kao i uvijek, dupkom puna crkva a potom i procesija kroz selo s kipom svetog Ivana. Muževi, mladići, žene, djevojke, djeca i starci, svi tihi, samozatajni, mirni u duši, dostojanstveno odaju počast svetom Ivanu te mu ponizno zahvaljuju na svemu dobrom što im je u životu omogućio i dao.

Poslije mise, na prostoru pred crkvom iz okupljenog se mnoštva čuje veseli žamor i na stotine pozdrava: »Kako ste?, Kako zdruavje?, Kako Vaši?, Kako ste doma?, Kada ste

prišli?, Koliko ćete ustati?, Če je novoga?, Blažene oči kije te vide«! uz gotovo uvijek završnu izreku »Samo zdruavja i da se vidimo kletu«.

Vrijedni mještani, članovi Zavičajnog društva »Puntari« i članovi Lovačkog društva »Halmac« taj dan imaju pune ruke posla. Trebalo je pripremiti rasvjetu za izvođače programa, prodavače suvenira, za posjetitelje ispred i oko crkve, osigurati produžne kablove i utičnice za ugostiteljsku ponudu, posložiti stolove i klupe pristigle iz Lošinja, sa Smriječja, iz lovačkog bungalova te iz kampa.

Uredilo se i očistilo centar sela, okoliš škole i parkiralište, pripremila i ukrasila crkva te bina na »guštijerni«. Iz Malog Lošinja su komunalci dopremili dodatne kante za smeće i kontejnere. Pripremljen je stol za predstavljanje našeg fuoja i za bogatu lutriju. Već u jutarnjim satima lovci su počeli s pripremanjem lovačkog gulaša kao i osoblje buffeta »Tina« s pečenjem janjaca i odojaka te postavljanjem vanjskih točionica pića i roštilja.

Svi su uložili dodatni napor da se posjetitelji osjećaju što ugodnije te da se svi mogu poslužiti hranom i pićem.

Zabavni program započeo je u 20 sati pozdravnim govorom predsjednika Zavičajnog društva »Puntari«, Željka

Magazina a potom je prisutne pozdravila zamjenica gradonačelnika Grada Malog Lošinja, Ana Kučić.

Već tradicionalno, »zatuancali su i zakantali« uz praiskonske zvuke meščića članovi Folklornog društva »Studenac« izvodeći naše starinske plesove »Račić« i »Milo druago«. Nakon njih, publici su se predstavili mlađi članovi Folklorne družine »Manfrina« plešući »Sansigotski tanac« te zaslužili buran pljesak svih nazočnih. Uslijedila je dodjela medalji za osvojeno prvo, drugo i treće mjesto pobjednicima turnira u briškuli i trešeti te je na kraju urednik »Puntarskoj foja«, Ljubo Galjanić u kraćim crtama predstavio novi, šesnaesti broj i zahvalio svima koji su pomogli da naš list redovito izlazi.

Po završetku programa završili su za ples duo »Fred i Antonela« a u pauzama je na terasi kod »Tine« neumorno svirao Zemir na harmonici.

Uz ovaj zabavni dio svi koji su tog dana pohodili Puntu Križa mogli su u školi razgledati izložbu »Delo naših ruk« te u dvorištu škole pogledati vrlo zanimljiv i poučan film o sviračima mijeha s otoka Cresa i Lošinja koji je snimio gospodin Paolo Vinati.

Uz bogatu gastro ponudu buffeta »Tina« moglo se blagovati i uz izvrstan gulaš od divljači koji su pripremili marljivi članovi Lovačkog društva »Halmac« a naše je Društvo sve prisutne kao i uvijek počastilo slasticama i kolačima.

Lutrija, kao i uvijek vrlo atraktivna, privukla je pažnju velikog broja posjetitelja, te su nakon 22 sata svi nestrpljivo čekali da vide što su dobili od ukupno devedesetak nagrada,

među kojima su uvijek najzanimljiviji janjac, tele jelena lopatara, meso divlje svinje, jedna veća kvalitetna svježa riba, brojne večere za parove u lokalnim restoranima, razna tehnička roba i kućanska pomagala, vrijedne knjige te brojne druge nagrade.

Trud nas organizatora se isplatio, fešta je protekla s programom koji je zadovoljio ukuse i interes gotovo svih, s vjerskim, kulturnim i zabavnim sadržajem. Sve je proteklo u najboljem redu, veselo, zabavno, bez i jednog incidenta ili nesporazuma, usprkos velikom broju posjetitelja, od ranog jutra pa do sitnih sati sljedećeg dana.

Na kraju što reći nego ponoviti ono što su uvijek naši stari govorili: »Samo zdruavija i vidimo se kletu«.

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA RH 2014.-2020.

PRILIKA ZA FINANCIRANJE RAZVOJA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA I LOKALNE ZAJEDNICE NA PODRUČJU PUNTE KRIŽA

Naša je udruga u stalnoj potrazi za novim idejama i inicijativama kojima bi se očuvali naši običaji i tradicija, unaprijedili uvjeti življenja te potaknulo sveukupni razvoj Punte Križa. Pokretače inicijativa, ideja i budućeg razvoja vidimo u mladima koji žive u Punte Križa i izvan nje.

U okviru navedenih aktivnosti organizirali smo i predavanje 29. rujna 2016. godine, na kojem su iznesene razvojne mogućnosti područja Punte Križa u okviru »Pilot projekta lokalnog razvoja otoka Cresa« te financiranja investicija u poljoprivredi, šumarstvu i u lokalne temeljne usluge za lokalno stanovništvo.

Odaslali smo više od pedesetak poziva svim mladim osobama koji žive u Punte Križa i izvan nje, svjesni da samo mladi mogu i moraju potaknuti i pokrenuti razvoj Punte Križa. U tome smo samo djelomično uspjeli. Kako to obično biva neki su bili opravdano odsutni (radne obveze, početak nastave i predavanja na fakultetima i slično). Pozivu se odazvalo nešto više od dvadesetak zainteresiranih (nažalost samo desetak mlađih osoba) te su svi prisutni mogli iz prve ruke čuti kakve mogućnosti u budućim ulaganjima i gospodarskim inicijativama nudi »Pilot projekt razvoja otoka Cresa« te što se sve i na koji način može iskoristiti kroz aktivnosti lokalne akcije grupe LAG Kvarnerski otoci, čije je naše Zavičajno društvo aktivan član od osnutka.

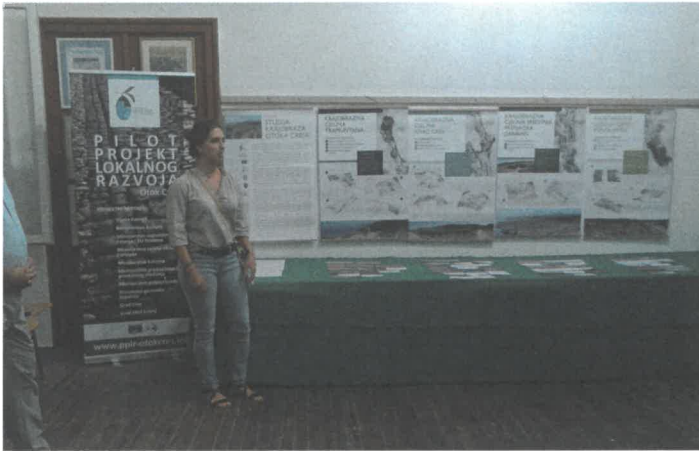
Izlaganje je održao dr. sc. Ugo Toić, viši stručni suradnik u LAG-u, koji je na svima prihvatljiv i razumljiv način obrazložio temelje i zakonitosti na kojim djeluje LAG, te kako se preko ove institucije može doći do sredstava EU.

Nakon ovog vrlo iscrpnog izlaganja te potom rasprave, svatko je mogao shvatiti kako i na koji način djeluje LAG i kako se svakom zainteresiranom može pomoći da se uključi u vrlo raznolike vidove aktivnosti ulaganja u poljoprivredu, ribarstvo ili u ruralne turističke kapacitete te koji su preduvjeti da se dođe do sredstava. Napomenuto je da sredstva iz razvojnih fondova EU ima dostatno, da sada imamo i instituciju (u ovom slučaju LAG Kvarnerski otoci) koja nam može pomoći da dođemo do njih, ali je temeljno da od nas mora poteći ideja i inicijativa. Bez takvog pristupa sredstva će ostati neiskorištena, jer ni jedna institucija u RH, kao ni fondovi EU, neće nam reći što mi možemo i želimo raditi, stvoriti ili unaprijediti na našem području.

Za sve one koji nisu prisustvovali ovom skupu treba reći da se za sve potrebne informacije mogu obratiti našoj udruzi, gospodinu Ugu Toiću ili predstavniku našeg Zavičajnog društva »Puntari« u LAG-u Kvarnerski otoci - Damiru Jurkoviću.

LAG
KVARNERSKI OTOCI

IZLOŽBA »PILOT PROJEKT RAZVOJA OTOKA CRESA«

Suradnjom našeg Društva s LAG-om (lokalna agencijska grupa) - Kvarnerski otoci i OTRA (Otočka razvojna agencija) u puntarskoj je osnovnoj školi postavljena izložba nastala na temelju studije »Pilot projekt razvoja otoka Cresa«.

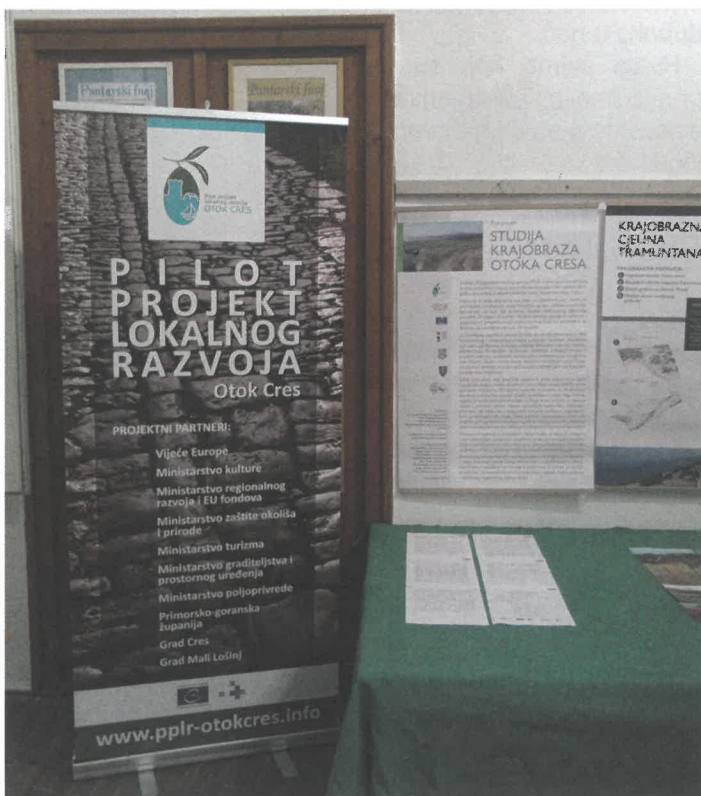
Bila nam je želja da se s ovim projektom upozna što više žitelja Punte Križa, stanovnika otoka Cresa i Lošinja te ostali zainteresirani za razvoj i buduća ulaganja u razvoj otoka Cresa s naglaskom na područje Punte Križa te da se svatko na svoj način uključi u daljnje aktivnosti koje će se odvijati na temelju ove studije razvoja.

Treba naglasiti da je »Pilot projekt razvoja otoka Cresa«

međunarodni projekt koji zajednički provode Vijeće Europe s nekoliko zemalja jugoistočne Europe. On se temelji na teritorijalnom i lokalnom pristupu koji promovira kulturu, specifičan model razvoja te društvenu i gospodarsku vrijednost lokalne baštine. Rad na ovom projektu pokrenut je 2008. godine kada su četiri ministarstva RH (kulture; zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva; mora, prometa i infrastrukture te poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja) potpisali Političku izjavu. Sva su se ministarstva složila da otok Cres bude jedino područje u Republici Hrvatskoj na kojem će se provoditi ovaj projekt.

Ova izložba, edukativnog značaja, otvorena je u prostoru Osnovne škole u Puntini Križa dana 01. rujna 2016. godine u 20 sati. Za naše prilike, okupio se lijep broj zainteresiranih, skoro tridesetak osoba.

Izložbu je prigodnim riječima otvorio predsjednik Zavičajnog društva Željko Magazin, a o samom projektu i svrsi izložbe nazočnima se obratila djelatnica Otočne razvojne agencije, gospođica Tanja Kremenić. Prije Punte Križa ova se izložba tijekom ljetnih mjeseci mogla razgledati i u Martinšćici, Beleju, Belom, Osoru i Cresu. Svi zainteresirani mogli su izložbu pogledati od prvog do dvadesetog rujna 2016. godine u vremenu od 18 do 20 sati. Na izložbi su volonterski dežurali članovi našeg društva na čemu im se srdačno zahvaljujemo.

JEDRIEJNA 2016.

Proslavili smo još jednu Jedrijeju, naš najveći »propovijedani bluagdan«, dan kada Puntari od pamtvijeka slave svog nebeskog zaštitnika svetog Andriju.

»Bilo je tako i ovo, dvoumijara i šesnajsto leto, na trejset novijembra, na duan kada smo po ki znua ki put feštejali našega proterura, svijetoga Andreju«.

Tog je jutra osvanuo, za ovo doba godine neuobičajeno lijep dan, tih, bez daška vjetra, suh nakon dvotjednih kiša, sunčan i ugodno prohladan.

Poštovanje prema našem nebeskom zaštitniku, svetom Andriji, ribaru s Galilejskog jezera, koji je prvi pošao za Isusom te iskonski poriv i želja da mu se oda dužna počast i hvala, okupila je u našem selu gotovo sve mještane i više gostiju i prijatelja iz okolnih mjesta. Uvijek je dojmljivo vidjeti kako se na poziv zvona pred župnom crkvom radosno okupljaju ljudi s osmjehom na licu, kako se veselo pozdravljaju, rukuju, čestitaju.

U 17 sati započela je svečana sveta misa koju je predvodio

naš župnik velečasni Silvije Španjić i creski kapelan velečasni Filip Šebelja. U svečano ukrašenoj crkvi, ispunjenoj vjernicima, velečasni Šebelja je nadahnuto govorio o životnom i duhovnom putu našeg zaštitnika te naglasio kako upravo to mora i može vjernicima biti uzor i putokaz na ovozemaljskom putu.

Nakon ove svečanosti, okrijepljeni mirom u duši, svi su se nazočni uputili u zgradu osnovne škole na nastavak druženja. Članovi Zavičajnog društva »Puntari« i Mjesni odbor, svih su počastili slasticama i pićem a marni članovi Lovačkog društva »Halmac« priredili su vrlo ukusan gulaš od divljači. Uz zvuke harmonike i neumornog Zemira Bajrića, zaplesalo se i zapjevalo te se druženje okupljenih produžilo duboko u noć.

Hvala svima koji su doprinijeli da i ovu Jedrijeju proslavimo na dostojanstven način te tko zna po koji put dokazali da volimo, čuvamo i nastavljamo »užuanice naših stuarih«.

ANTONJA NA PARHAVCU

Treću godinu zaredom od kada smo obnovili crkvicu svetog Antona na pastirskom stanu Parhavac, u njoj je na Antonju održana sveta misa. U subotu 21. siječnja po sunčanom ali pro hladnom vremenu u 10 sati na proplanku pred crkvicom okupio se lijep broj vjernika. Oko tridesetak osoba, poštovatelja svetog Antona Opata pristiglo je iz Punte Križa, Lošinja i Nerezina.

Misno slavlje predvodio je naš župnik velečasni Silvije Španjić, koji je u svojoj propovijedi nadahnuto govorio o životnom putu ovog sveca, koji je u ranoj mladosti, podijelivši potrebitima svoj, ne mali imetak, ostavio iza sebe dotadašnji lagodan život i posvetio ga vjeri, meditaciji i molitvi.

Puntari su oduvijek štovali svetog Antona, sveca s kojim su se uvijek mogli najlakše poistovjetiti ponajviše jer je i on mukotrпно radio na zemlji kao i oni. Stoga se njegov kip uvijek prikazuje s janjetom, ovcom, magarcem ili svinjom, upravo s onim domaćim životinjama koje su našim precima predstavljali temelj opstanka. Naši su ga Puntari zvali »Svijeti Antuon ot prasci« (jer je na našem kipu prikazan s praščićem) i da bi ga razlikovali od svetog Antona Padovanskog koji uvijek u ruci drži ljiljan, a za njega je uvijek bila vezana izreka »Svijeti Antuon Opat - zan motiku i hot kopat« .

Zadovoljni smo što smo ove Antonje u crkvici ugledali u ovogodišnjim restauratorskim radovima pronađene i restaurirane posvetne križeve i što je u ovoj našoj crkvici, iz dalekog 15. stoljeća, nakon šezdesetak godina obnovljena tradicija slavljenja dana rođenja svetog Antona. Svi su se nazočni s mirom i spokojem uputili šumskim putem natrag do pastirskog stana na Parhavcu te potom svojim domovima.

SVETI ANTON OPAT

U današnjem stresnom i užurbanom načinu življenja počesto nemamo vremena o mnogim stvarima dublje promišljati. Neke stvari obavljamo površno a katkad to činimo i bez temeljnih znanja ne propitkujući zašto se nešto svečano obilježava, slavi ili štuje.

Potaknuti obnovom crkvice svetog Antona na Parhavcu, restauracijom posvetnih križeva i kipa svetog Antona te obnovom višestoljetnog štovanja ovog sveca u njoj, sama se po sebi nametnula potreba da se o njemu kaže nešto više te da se prisjetimo njegovog svetačkog životnog puta i rada.

Život svetog Antona Opata zasigurno može biti putokaz kako i mi danas moramo mnogo više pažnje posvetiti duhovnim vrednotama koje pred naletima materijalizma ponekad zaboravljamo.

Sveti Anton Opat je rođen 250. godine u Herakleji, na području današnjeg Egipta. Roditelji su mu bili izuzetno pobožni i vrlo bogati. Preminuli su prije nego je on navršio dvadeset godina života.

Tako je vrlo mlad naslijedio svu imovinu svojih roditelja. Dok je razmišljao što da radi u svom budućem životu u crkvi su do njega doprijele Isusove riječi: »Ako želiš biti savršen, prodaj sav svoj imetak te ga podijeli siromasima pa ćeš na nebu imati sve blago a onda dođi i slijedi me«.

Ove je Isusove riječi u potpunosti poslušao. Najprije je za buduću život opskrbio svoju maloljetnu sestru. Sve preostalo poklonio je potrebitima i povukao se u pustinju, među monahe. Predano je molio i strogo postio jedući samo kruh

i pijujući vodu jednom dnevno nakon zalaska sunca. Monasi s kojima je boravio u pustinji prozvali su ga Božjim ljubimcem. Upravo se stoga vrag okomio na njega podvrgnuvši ga teškim iskušenjima putenih požuda i vjerskih sumnji pa čak i fizičkim zlostavljanjem. Nakon jednog takvog iskušenja prijatelji su ga našli gotovo polumrtvog te su ga odveli rođacima na oporavak. Čim se donekle oporavio, ponovno se vratio među pustinjake.

Nakon dvadesetak godina napustio je i njih te se uputio još dublje u pustinju i potpuno osamio u ruševinama jednog grada gdje ga je jedan prijatelj povremeno posjećivao donoseći mu nešto hrane. Glas o njegovoj svetosti postupno se širio Egiptom i s vremenom su mu se počeli pridruživati sljedbenici čiji se broj stalno povećavao.

U vrijeme posljednjeg Dioklecijanovog progona kršćana uputio se u Aleksandriju želeći im pomoći. Hrabro je zalazio u sudske dvorane braneći kršćane, posjećivao ih je u zatvorima, ozlijeđenima liječio rane a ubijene pokapao. Kada ga je uz sve patnje mučeništvo mimoišlo, shvatio je to kao Božji znak te se vratio svom prvobitnom pozivu. S motikom na ramenu i sjemenjem u džepovima krenuo je još dublje u pustinju, sve do krajnjeg juga Egipta prema Crvenom moru. Tamo je u potpunoj samoći molio i radio, obrađujući svoj vrt, koji mu je omogućavao najosnovniju prehranu.

U to je vrijeme, nakon Konstantinova, edikta kršćanstvo dočekalo slobodu, te se u miru širilo, a on, Anton Pustinjač, postao je jedan od najpopularnijih osoba u Carstvu. Sa svih strana kod njega su pristizali ljudi različitih staleža, od priprostog puka do plemenitaša i učenih teologa. Svi su od njega tražili mišljenje i savjet i željeli mu se pridružiti. Pohodili su ga čak i poslanici iz Carigrada, donoseći mu pismo u kojem ga je Car zamolio da molitve posveti njemu i njegovim sinovima. Tada mu je jedan od njegovih sljedbenika rekao: »Pa tebi čak i Car piše«, a Anton mu je odgovorio: »Zar nije tebi i meni sam Bog uputio svoje pismo a što je bilo koji ovozemaljski vladar prema Njemu«. Još je jednom, već u podmakloj dobi došao u Aleksandriju te je tada u javnoj raspravi Svetim pismom pobio Arijevo krivovjere.

Umro je u svojoj pustinji 365. godine navršivši 105 godina. Do zadnjeg dana imao je sve zube te neoslabljen vid i sluh. Prema njegovoj želji učenici su ga tajno pokopali na nepoznatom mjestu ali je tijelo kasnije ipak pronađeno i preneseno u Aleksandriju a potom u Carigrad a nakon toga u Arles u Francusku.

Već sljedeće, 357. godine, samo godinu dana nakon njegove smrti, njegov prijatelj Anastazije napisao »Život Antonov«, vrlo realističan životopis ovog velikana što je prava rijetkost i za mnoga kasnije razdoblja povijesti. U bogatu ostavštinu ovog sveca ubrajaju se na stotine njegovih izreka koje su zabilježene na grčkom, sirijskom i arapskom jeziku te mnoga pisma od kojih se sedam smatra autentičnim. Najdragocjenija Antonova baština postala je nadahnuće redovničke tradicije, ponajviše kroz benedik-

tinski red u kasnijim stoljećima, koja su preplavila i Zapad te oplemenila i kultivirala Europu. Sveti je Anton zaštitnik domaćih životinja. Smatra se ocem i zaštitnikom monaštva pa se obično prikazuje u monaškom habitu s kukuljicom na glavi. Podupire se o štaku jer ona simbolizira duboku starost koju je doživio. Uz noge mu se obično nalaze domaće životinje a najčešće ovca, prašćić ili pas. Naš kip svetog Antona Opata na Parhavcu uz nogu ima prašćića pa ne čudi da ga u nas često nazivaju »Svijeti Antuon od prasci«.

Ponekad se događa da ga čak i vjernici zamijene sa svetim Antonom Padovanskim pa treba reći da je ovaj svetac živio tek u 13. stoljeću a njega se uvijek prikazuje s ljiljanom u ruci. On je rođen u Lisabonu - Portugal, krsnog imena

Ferdinand i kada je stupio u red Franje Asiškog, izabrao je svoje novo ime upravo iz poštovanja prema svetom Antonu Opatu.

Sveti se Anton osim Opat još naziva Anton Pustinjak, Anton Egipatski, Anton Veliki a ponekad i Otac monaha. Naš je otočki puk oduvijek bio vrlo privržen ovom svecu i izuzetno ga je cijenio. Poistovjećivao se s njim i zagovarao je njegovu milost i molitvu jer im je kao zaštitnik domaćih životinja čuvao ono malo blaga koje im je bilo izvor preživljavanja. Štovali su ga jer je živio izuzetno skromno od rada svojih ruku obrađujući zemlju pa stoga ne čudi da se do danas zadržala česta izreka otočana: »Svijeti Antuon Opat, zan motiku i hot kopat«.

GODIŠNJA SKUPŠTINA DRUŠTVA

U subotu 29. travnja ove godine, održana je redovna godišnja skupština Zavičajnog društva »Puntari«. Skupu se odazvala većina članova Društva te više pozvanih gostiju. Svi nazočni su već na ulazu u školsku dvoranu osnovne škole u našoj Puntti bili ugodno iznenađeni ugledavši uredno posložene nove stolice. Konačno smo uspjeli zamijeniti stare, neugledne, pa i oštećene stolice, koje smo pred više godina pribavili kao rashodovane iz stare osnovne škole u Malom Lošinju.

Četrdeset novih stolica kupljeno je sredstvima Društva a

trideset stolica nam je doniralo Lovačko društvo »Halmac« na čemu im se i ovom prilikom najsrdačnije zahvaljujemo.

U prigodno uređenoj sali, koja sada izgleda vrlo pristojno i uredno, skup je otvorio predsjednik našeg Društva Željko Magazin, koji je zajedno sa tajnikom Brankom Kučićem podnio izvještaj o radu za proteklo razdoblje, financijsko izvješće za 2016. godinu te plan rada Društva za naredno razdoblje od godinu dana. Također je podnijeto kratko izvješće o restauraciji posvetnih križeva i pronađenih glagoljskih natpisa u kapeli Svetog Antona na Parhavcu. Prisutnima se na Skupštini obratila i Ana Kučić gradonačelnica Grada Malog Lošinja, istaknuvši da naše Društvo može biti primjer skrbi za lokalnu zajednicu i baštinu te obećala potporu u budućim aktivnostima.

IZVJEŠĆE UPRAVNOG ODBORA ZAVIČAJNOG DRUŠTVA ANALIZA POSLOVANJA I IZVRŠENJE PROGRAMA DRUŠTVA ZA 2016. GODINU

1. U obnovljenoj crkvi Sv. Antuna Opata na Parhavcu u Puntti Križa održana je 17. siječnja po drugi puta nakon 60 godina svečana sv. misa.
2. Od siječnja do svibnja mjeseca radilo se na prikupljanju dokumentacije, fotografija te pisanju članaka i slaganju novog 16. broja »Puntarskog foja«. Tiskan je u lipnju a prezentacija i podjela istog održala se dana 24. lipnja 2016. godine na tradicionalnoj fešti »Ivanja« u Puntti Križa.
3. U svibnju mjesecu započeli smo u osnovnoj školi u Puntti Križa na radovima postavljanja nove izložbe »Delo naših ruk« te na taj način htjeli prezentirati čime

se sve bave i što rade u slobodno vrijeme članovi Zavičajnog društva. Svoje su radove izložili: Ivan Lovrić, Gracijano Toić, Norina Gospić, Branko Kučić, Edo i Jadranka Marušić, Darinka Magazin, Ema Maljić. Izložba je bila otvorena od lipnja do kraja kolovoza a na izložbi su vikendom dobrovoljno dežurali članovi Zavičajnog društva na čemu im zahvaljujemo.

4. Uoči fešte »Ivanja« organizirano je paljenje »Kolede« te tradicionalni turnir u »briškuli i trešeti« u Puntima Križa.
5. Dana 24. lipnja 2016. godine organizirana je tradicionalna fešta »Ivanja« prigodom koje se održala svečana sv. misa sa procesijom kroz selo, nastup folklornog društva »Studenac« iz Nerezina, »Manfrine« iz Malog Lošinja, članova »Miomiriskog festivala« sa svojim proizvodima, te cjelovečernja zabava uz Fredija i Antonelu, bogatu lutriju i raznovrsnu ugostiteljsku ponudu.
6. Temeljem obavljenih razgovora s Konzervatorskim odjelom u Rijeci te dobivenim sredstvima Ministarstva kulture u iznosu od 30.000,00 kn pristupilo se djelomičnoj restauraciji posvetnih križeva u kapelici Sv. Antuna Opata na Parhvacu - zaštićenom kulturnom spomeniku iz 15. stoljeća. Radove je izvodila licencirana restauratorica Marina Fernežir uz nadležnost Konzervatorskog odjela Rijeka.
7. Za istu smo namjenu aplicirali na natječaj Primorsko-goranske županije te su sredstva u iznosu od 5.000,00 kuna uplaćena u ožujku 2017. godine.
8. U suradnji s VMO Puntima Križa i lovačkim društvom »Halmac« iz Nerezina pokrećemo aktivnosti oko obnove drugog dijela gromača lokve »Bušuanska« u Puntima Križa, a za sredstva smo se prijavili na natječaj Grada Malog Lošinja.
9. Uz sufinanciranje TZ Grada Malog Lošinja organizirana je fešta »Jedrijeja« u čast zaštitnika sela Punte Križa Sv. Andrije, dana 30. 11. 2016. godine.

PRIJEDLOG PROGRAMA RADA UPRAVNOG ODBORA ZAVIČAJNOG DRUŠTVA »PUNTARI« ZA 2017. GODINU

1. Nastavak restauracije posvetnih križeva i glagoljskih natpisa na unutarnjim zidovima crkvice Sv. Antuna Opata na Parhvacu, Projekt prijavljen na Natječaj Grada Malog Lošinja za financiranje javnih potreba u društvenim djelatnostima u iznosu od 16.843,47 kn.
2. Obnova dijela gromače okolo lokve »Bušuanska« te uređenje okoliša i prezentiranje lokve za Dan voda. Projekt prijavljen na Natječaj Grada Malog Lošinja za financiranje javnih potreba u društvenim djelatnostima u iznosu od 5.000,00 kn.
3. Priprema, uređivanje i izdavanje 17. broja »Puntarskog foja«.
4. Traženje prostora za postavljanje stalne etnografske zbirke u Puntima Križa.
5. Postavljanje fotografske izložbe »GROMAČE« za Ivanju 2017. godine - sredstva dobivena u iznosu od 3.000,00 kuna od turističke zajednice Grada Malog Lošinja.
6. Organizacija tradicionalne fešte »Ivanja 2017.« uz pomoć stalnih sponzora: Lovачko društvo »Halmac« iz Nerezina, Folklorno društvo »Studenac« iz Nerezina te Turistička zajednica Grada Malog Lošinja.
7. Organizirati u suradnji s Lovачkim društvom »Halmac« iz Nerezina uređenje mjesta Punte Križa.
8. U zajednici s Lošinjskim muzejom, JU »Priroda« i TZG Malog Lošinja postaviti table s prigodnim tekstom kojim je opisan pojedini kulturno-povijesni i prirodni lokalitet na šetnicama Punte Križa;
9. S Konzervatorskim odjelom u Rijeci pokrenuti arheološko istraživanje gospodarsko-ladanjskog kompleksa Antoniazio de Bocchina na Parhvacu.

Zavičajno društvo »Puntari«

ZNANSTVENI SKUP OTOKA CRESA

U polivalentnoj dvorani Osnovne škole Frane Petrića u Cresu, dana 28. travnja ove godine održan je prvi Znanstveno - stručni skup »Creski anali - od starine do našeg doba« pod pokroviteljstvom Zlatka Komadine, župana Primorsko-goranske županije.

Organizaciju skupa realizirao je Grad Cres uz suorganizatore: Creski muzej, Creska gimnazija, Osnovna škola Cres i Župa svete Marije Velike Cres. Skup je vodio prof. dr. sc. Slaven Bertoša ujedno i idejni začetnik ovog znanstvenog događaja.

Jedan od temeljnih ciljeva ovog skupa bio je da se obrade teme o čitavom otoku Cresu, uključujući i četiri stare katastarske općine koje danas administrativno pripadaju Gradu Malom Lošinju (Belej, Ustrine, Osor i Punta Križa) te da izlaganja budu s područja povijesti, povijesti umjetnosti, arheologije, etnologije, jezikoslovlja, književnosti, kulturnog i tradicijskog nasljeđa, prirodnih znanosti i drugo.

Na upućen poziv i zamolbu voditelja skupa odazvalo se i naše Zavičajno društvo »Puntari« s ciljem da se i na ovaj način predstavi Puntu Križa, najjužnije naselje otoka Cresa.

Izlaganje pod nazivom »Pastirski stan Parhavac na Puntu Križa s kapelom Svetog Antona Opata i gospodarsko-ladanjskim kompleksom«, izložio je naš član i urednik »Putarskog foja«, Ljubo Galjanić.

Na skupu koji se odvijao cijelog dana predstavljeno je 21 izlaganje a teme su bile sljedeće:

- prof. Marijano Dlačić (Lošinjski muzej) - »Razvoj naselja na otoku Cresu u razvijenom i kasnom srednjem vijeku s obzirom na značajke stanovništva - primjer crkava posvećenih sv. Antonu Opatu, zaštitniku stoke i stočarstva«.

- dipl. pov. umjetnosti Inge Solis (Creski muzej) - »Pučka gradnja i urbanizam stare creske jezgre«.

- dr. sc. Laris Borić (Sveučilište u Zadru) - »Urbanističke i

arhitektonske preobrazbe grada Cresa u osvit novog vijeka«.

- prof. dr. sc. Slaven Bertoša (Sveučilište Jurja Drobrića u Puli) - »Uskočki napad na Belej 1594. godine«.

- mag. art. muzejska savjetnica Jasminka Čus-Rukonić - »Osorska heraldička baština«.

- dr. sc. Silvia Banić (Zadar) - »Najvrijedniji ranovjekovni tekstilni liturgijski predmeti u crkvama grada Cresa«.

- dr. sc. Josip Celić (Zadar) - »Doprinos dr.sc. Nikole Stražičića proučavanju prošlosti otoka Cresa«.

- Maria Paola Poropat, studentica (Cres) - »Doprinos Mirne Kučić u proučavanju povijesti Predošćice«.

- mr. sc. Alvis Ciole (Brodogradilište Cres) - »Pomorska škola u Cresu osnovana 1842. godine«.

- prof. dr. sc. Juraj Sepčić (Cres) - »Aldo Policek de Pitov - učitelj, pjesnik, pisac«.

- Melita Chiole, prof. savjetnik (Gimnazija Cres) - »Srednja škola u Cresu«.

- Antonia Manzoni, Emma Maljić i Leonora Shala (Srednja škola A. Haračića, M. Lošinj) - »Stopama glagoljaša po Cresu«.

- Mladen Bastijanić (Vinež) - »Brešca, stanza Brezac«

- Giovanna Jerolimić univ.bacc.philol.ital.et.hist. (M. Lošinj) - »Tradicijski običaji sela Loznati prema kazivanju mještana«.

- dr. sc. Julano Sokolić (M. Lošinj) - »O jezeru Vrana na otoku Cresu, jedan neostvoreni Otočki ljetopis Cres-Lošinj«.

- Ivo Saganić, kap.duge plovidbe (Martinšćica) - »Od arhiva do sjećanja (oral history), za potrebe pisane povijesti jednog naselja«.

- Marina Jurkota Rebrović, dipl. baštinar (Belej) - »Kede je to? - prilog istraživanju načina života u naselju Belej kroz toponime«.

- Ljubo Galjanić, dipl. oec (Zavičajno društvo »Puntari« - P. Križa) - »Pastirski stan Parhavac na Puntu Križa s kapelom Svetog Antona Opata i gospodarsko-ladanjskim kompleksom«.

- Tarcisio Bommarco (Lund-Švedska) - »Il paesaggio storico dell'isola di Cherso«.

- dr. sc. Ugo Toić (LAG Kvarnerski otoci) - »Baština otoka Cresa - neiskorišteni resurs kojem prijete propadanje«.

- Tanja Kremenić, mag. geogr. (Otočka razvojna agencija Cres) - »Studija krajobraza otoka Cresa - glavni zaključak«.

Osim izlaganja koje je pratio veći broj zainteresiranih, moglo se razgledati izložbu pod nazivom, »Knjiga o otoku Cresu u Sveučilišnoj knjižnici u Puli«. Do kraja ove godine organizator ovog skupa tiskat će zaseban zbornik u kojem će biti objavljena sva izlaganja.

Naše je izlaganje o Parhavcu i Puntu Križa na skupu izazvalo primjerenu pažnju i naišlo na vrlo pozitivan odjek. Uvjereni smo da će i ovakav način predstavljanja biti poticaj valorizaciji i obnovi značajnih spomenika ruralne i sakralne arhitekture našeg putarskog kraja i vjetar u leđa našem Društvu da nastavimo s obnovom lokaliteta Svetog Antona Opata na Parhavcu.

GROMAČE I UMIJEĆE NJIHOVE GRADNJE POSTALE NEMATERIJALNO KULTURNO DOBRO REPUBLIKE HRVATSKE

Glava gromače na Garmožju

Gromače su za nas nešto u potpunosti prirodno i svakodnevno, nešto o čemu se ni ne razmišlja a ponekad ih ni ne zamjećujemo. Malo kome padne naum kako bi naš krajolik izgledao da nisu tu, svugdje oko nas. One su nama uvijek tu, poput mora koje nas okružuje ili zraka koji udišemo a da toga gotovo i nismo svjesni.

Na otocima Cresu i Lošinj, kao i svugdje na jadranskim otocima i njegovom priobalju, gromače čine neizostavan dio okoliša i uvijek su u našem vidokrugu.

Ti su neizmjerne milijuni metara pravilno naslaganog kamenja vječni spomenici truda našim precima, njihovom znoju i žuljevima. Oni su simbol opstanka na otoku. Nikada nitko neće sa sigurnošću moći reći kolika je dužina naših gromača, kolika je masa ugrađenog kamena u njih, ni tko ih je sve i kada izgradio. Sa sigurnošću da nećemo pogriješiti

možemo reći da su ih sagradili naši preci, svojim rukama, snagom i voljom da im štite blago od bure, čuvaju ono malo zemlje i označe posjede. Nikada više u budućnosti na našem prostoru neće biti sagrađeno zdanje takvog obima.

Stoga nas je obradovala inicijativa da se gromače zaštite, sačuvaju i obnove i posljednjih smo se godina spremno uklopili i rado podržali trend obnove gromača i prenošenja znanja njihove gradnje na mlađe naraštaje. Djelomično smo obnovili gromače oko naše seoske lokve Bušuanske što je samo kap u moru potrebnih budućih aktivnosti na obnovi suhozida i stvaranja svijesti da ih je potrebno očuvati i obnavljati.

Da bi se gromača sagradila, potrebno je znanje, iskustvo i vještina ali i ljubav te svijest o nužnosti poštivanja našeg ruralnog graditeljskog nasljeđa. Od predaka smo naučili da je gradnja gromača mukotrpan posao a da ju je vrlo lako srušiti. Naše su gromače nastajale stoljećima, obnavljale su se stare i gradile nove. Svaki kamen ugrađen u gromaču naš je marni otočanin držao u ruci i to ne jednom već mnogo puta.

Danas su one u velikoj mjeri devastirane, poglavito zbog depopulacije sela, starenja stanovništva, zapuštanja pašnjačkog ovčarstva, šteta koju čini alohtona divljač ali je i zub vremena učinio svoje. Iako je sadašnje stanje naših gromača izuzetno loše, ipak se u posljednje vrijeme mogu uočiti pozitivni pomaci, naročito u smislu shvaćanja vrijednosti i značaja gromača u našem krajoliku.

Zajedno s članovima udruge »4 grada dragodid« obnavljali smo gromače oko lokve Bušuanska, održali radionicu za mlađe naraštaje a suradnjom sa »Društvom naša djeca« svake godine učenicima nižih razreda Osnovne škole »Mario Martinolić« iz Malog Lošinja, prilikom njihovih

Obnovljena dupla gromača - Melinice

Gromača - duplica na lokalitetu Starac

Škuja vaf gromače

dolazaka u Puntu Križa, govorimo o važnosti, vrstama i svrsi gromača te im demonstriramo kako se one grade.

Ovakve se inicijative sve više javljaju diljem naše obale te se došlo do faze kada se zaključilo da se gromače moraju i zakonodavno zaštititi. Na ovaj je način i došlo do inicijative da se u Republici Hrvatskoj umijeće suhozidne gradnje uvrsti u registar nematerijalnih kulturnih dobara. Ovu smo inicijativu od samog početka aktivno i zdušno poticali i podržali.

Na osnovu predočene dokumentacije i iznesenih činjenica, a prema preporuci Povjerenstva za nematerijalnu kulturnu baštinu, Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra na sjednici održanoj 15. prosinca 2016. godine utvrdilo je da umijeće suhozidne gradnje ima svojstvo kulturnog dobra. Rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske od 30.12.2016. godine odlučeno je da umijeće suhozidne gradnje ima svojstvo nematerijalnog dobra te su određene obimne i detaljno razrađene mjere zaštite, kao primjerice:

- poticati prenošenje i njegovanje kulturnog dobra u izvornoj sredini
- poticati sudjelovanje pojedinaca, grupe i zajednice koje baštine ovo dobro u izvođenju i prenošenju dobra
- popularizirati i promovirati kulturno dobro održavanjem stručnih skupova, putem medija i na drugi način
- osigurati održivost dobra kroz edukacije, identificiranje, dokumentiranje, očuvanje, zaštitu, prenošenje tradicije nasljednicima
- ojačati svijest da je umijeće suhozidne gradnje jedinstveno dobro koje na lokalnoj i nacionalnoj razini osigurava kulturnu raznolikost te provodi mjere zaštite kako bi se izbjegla opasnost od nestajanja, uništenja ili pretjerane komercijalizacije kulturnog dobra itd.

Ovime su naše gromače i umijeće njihove gradnje u R. Hrvatskoj zakonodavno zaštićene pa se nadamo da će se i buduće aktivnosti lakše provoditi. Ujedno je naša Udruga ušla u republički popis nositelja suhozidne gradnje.

Sada slijede daljnje aktivnosti na uvrštavanju umijeća suhozidne gradnje na UNESCO-ov popis nematerijalne baštine čovječanstva. Sastavljanje prijave i nominacija za uvrštavanje u UNESCO-ov registar je u završnoj fazi u koju

smo i mi kao Zavičajno društvo »Puntari« aktivno uključeni.

Prijava UNESCO-u zajednička je za više zemalja a započela je neformalnim sastankom održanim u Nikoziji u siječnju 2015. godine na kojem su sudjelovali predstavnici kulturnih institucija domaćina Cipra te Hrvatske, Bugarske, Grčke, Španjolske i Švicarske. Nastavak rada na zajedničkoj prijavi nastavljen je u grčkom Argostoliju u rujnu 2016. godine gdje je održan 15. međunarodni suhozidni kongres SPS-a (Societe scientifique internationale pour l'étude pluridisciplinale de la Pierre Seche).

Početnoj inicijativi sada su se priključile Francuska, Italija i Slovenija. Tijekom ove godine dovršit će se dokumentacija (tekstualni i vizualni dio) te uputiti u UNESCO čime bi se i zakonodavno u potpunosti realizirala globalna zaštita gromača i umijeća njihove gradnje.

Na nama je da sada u granicama naših skromnih mogućnosti iskoristimo ovaj zakonodavni okvir te je za nadati se da ćemo u materijalnom i financijskom smislu lakše potaknuti i provesti buduće planirane aktivnosti obnove gromača u Puntu Križa.

Dupla gromača zis škuju

OD LOVNIH AKTIVNOSTI DO SKRBI O PRIRODI

Lovačko društvo »Halmac, kojem je od ove godine ponovno dodijeljena koncesija za upravljanje lovištem »Punta Križa«, nastoji iz godine u godinu boljom organiziranošću i pojačanim aktivnostima poboljšati lovne rezultate te ostvariti što solidnije financijsko poslovanje.

Pored osnovnih aktivnosti, lova na alohtonu divljač jelena lopatara i divlju svinju, veliki se naponi ulažu na uređenje lovišta i nabavku opreme, neophodne za ostvarenje kvalitetnijeg izlova. S mnogim udrugama, koje djeluju na Cresu i Lošinju, lovačko društvo ostvaruje sve bolju suradnju, ponajviše u provođenju raznih društveno korisnih aktivnosti te redovito učestvuje u organiziranju brojnih manifestacija.

U protekloj su godini, s ciljem intenzivnijeg odstrela divljih svinja nabavljene i u lovištu postavljene još četiri nove, visoke čeke (dvije u lovištu Nerezine i dvije u lovištu Punte Križa). Održano je čak sedamnaest radnih akcija uređenja

terena u lovištu, čišćenje od zarasle vegetacije neprohodnih starih pašnjačnih putova te popravljen put za prolazak vozila do pastirskog stana Loze. Samo u tri posljednje radne akcije od odbačenog otpada očišćena je cijela dionica puta Punta Križa - Osor, od raslinja očišćen i proširen put Punta Križa - uvala Ul te očišćen stari put koji od Punte Križa vodi do uvale Vrutak i dalje prema pastirskom stanu Lusare. Ove radne akcije su u potpunosti odradila trideset tri lovca dok njih deset ovu obvezu nije do kraja realiziralo.

Redovito je održavan skupni lov članova društva te realizirano više pogona na divlje svinje uz pomoć lovaca drugih lovačkih društava.

Vlastitim je sredstvima Društva kupljeno zemljište na kojem se planira izgradnja lovačkog doma te auto-cisterna kojom se ljeti dovozi voda u presahle lokve radi napajanja divljači kao i voda za lokalne ovčare. Nabavljeno je više automatskih hranilica za divljač te postavljeno nekoliko

Čišćenje puta Punta Križa - uvala Ul

kamera na razne lokacije u lovištu radi učinkovitijeg praćenja kretanja divljači kao i s ciljem sprečavanja krivolova.

GODINA	BROJ ODSTRIJELJENE DIVLJAČI	
	JELEN LOPATAR	DIVLJA SVINJA
2005.	65	-
2006.	85	-
2007.	146	7
2008.	216	11
2009.	242	49
2010.	304	69
2011.	402	122
2012.	370	135
2013.	294	47
2014.	351	39
2015.	535	89
2016.	518	125

Pored toga, za potrebe Društva kupljen je jedan zamrzivač, mašina za mljevenje mesa, punilica za kobasice te dva kotla za pripremu lovačkog gulaša na feštama. Treba istaći da je od odstrijeljene divljači u protekloj godini prodano 2.176 kg mesa, čime je Društvo uprimalo 65.285 kuna.

Članovi lovačkog društva su se u proteklom, razdoblju uvijek rado i aktivno odazvali i uključivali u brojne manifestacije diljem otoka, pružajući svoju podršku i potporu u granicama svojih mogućnosti. Tako su primjerice samo u

2016. godini pripremili gulaš od divljači te ga besplatno podijelili za »Nerezinski muaj«, za »Ivanju i »Jedriju« u Puntima Križa, za »Nerezinske letne igre« te za proslavu 50. godišnjice autokampa u Puntima Križa.

Donirano je 10.000 kuna za popravak krova crkve Svete Marije Mandalene u Nerezinama a meso divljači darovano je i za svečanost krizme u Nerezinama, Zavičajnom društvu »Tunera« - Ustrine, Puhačkom orkestru »Josip Kašman«, nogometnom klubu »Lošinje« za memorijalni turnir, za dan svetog Mihovila - dan policije te Gradu M. Lošinju za novogodišnju feštu na gradskom trgu 31. 12. 2016. godine. Ukupno je na ovaj način donirano oko 500 kilograma mesa divlje svinje i jelena lopatara.

Uza sve probleme i poteškoće koje prate aktivnosti izlova alohtone divljači, Društvo će i dalje njegovati i unapređivati suradnju s lokalnom zajednicom, dajući svoj maksimalni mogući doprinos.

Čišćenje staze Punta Križa - Nova lokva - uvala Vratak

NAŠE PUNTARSKÉ CRIJEKVICE

U palači Fritzy, lošinjskog muzeja, od 25. svibnja do 24. lipnja prošle 2016. godine, bila je postavljena vrlo zanimljiva i poučna izložba pod nazivom »Crkve i kapele cresko-lošinjskog arhipelaga«.

Tom prigodom predstavljena je i knjiga, ujedno i katalog izložbe, autorice Marijane Dlačić, koja je nakon temeljitog istraživanja prikupila, obradila i fotodokumentirala čak 75 crkava i kapela koje se nalaze na otoku Lošinju, Svetom Petru, Iloviku, Orudi, Susku, Malim i Velim Srakanama, Unijama te na dijelu otoka Cresa, koji administrativno pripada Gradu Malom Lošinju.

Među tim izuzetno bogatim mnoštvom sakralnih objekata nalazi se čak 11 koje se nalaze na području Punte Križa. Želeći da se što veći broj naših žitelja, kao i svih onih koji zbog raznoraznih povoda dolaze na područje Punte Križa, upozna s ovim nemjerljivo vrijednim kulturnim, povijesnim i sakralnim blagom, uz privolu autorice Marijane Dlačić, kojoj se i ovom prilikom zahvaljujemo, u ovom prilogu »Puntarskog foja« donosimo prikaz svih naših »crijekvica«.

Jednu od njih, crkvicu Svetog Antuna Opata na Parhavcu uspjeli smo iz temelja obnoviti i ponovo staviti u funkciju uz poštovanje svih zakonitosti struke. Ovaj pregled svih ostalih crkvice neka nam bude podstrek da se pobrinemo i založimo za obnovu ostalih. Upoznavanje nas samih te svih onih koji pohode Puntu Križa s ovim nemjerljivim povijesnim bogatstvom temelj je i poticaj da ih sačuvamo, valoriziramo i obnovimo jer ni mi, koji baštinimo sve ovo, počesto nismo ni svjesni što sve imamo i što su nam sve naši preci u naslijeđe ostavili.

SVETI PLATON

Lokacija: nalazi se na rtu Suplatonski u uvali Sonte na zapadnoj obali Punte Križa. Do nje ne postoji označena staza.

Razdoblje izgradnje: kraj VIII. i početak IX. stoljeća. Pregrađena je u romanici.

Opis i osnovne informacije: Jednoblodna crkvica s dvije apside. Imala je dva ulaza, na pročelju i bočnoj južnoj strani. Na lokalitetu je pronađeno 19 kamenih ulomaka s početka IX. stoljeća koji su ugrađeni u zidove iz kasnijeg, romaničkog razdoblja gradnje. Ne zna se u kakvoj je vezi ovaj slabo istražen lokalitet s obližnjim stambeno-gospodarskim kompleksom koji pripada kasnoantičkom razdoblju. U povijesnim dokumentima spominje se samo lokalitet Suplatonski pa se i titular izvodi iz naziva ovog mjesta.

Ovo je jedan od dva poznata primjera dvoapsidnih crkvi na cijelom Kvarneru dok ih u Istri ima relativno mnogo. Crkvica je ruševina a većina ziđa sačuvana je samo u temeljima.

Orijentirana je svetištem prema jugoistoku. Lokalitet je upisan u Registar kulturnih dobara RH od 2007. godine.

Sadašnja funkcija: nije u funkciji - ruševina

SVETI MARTIN

Lokacija: nalazi se uz samu obalu uvale Martinšćica na jugoistoku Punte Križa

Razdoblje gradnje: VI. stoljeće

Opis i osnovne informacije: Crkva ima tlocrt u obliku grčkog križa s polukružnom apsidom i narteksom - ulaznim trijemom. Transept - poprečni brod niži je od središnjeg broda, stoga pripada malobrojnoj skupini ranokršćanskih crkvi u Hrvatskoj s takozvanim niskim transeptom. Uz sjeverozapadni dio crkve pridodani su aneksi - pomoćne prostorije. Uz jugoistočni dio crkve smještena je kapela s polukružnom apsidom koja je vjerojatno bila memorijalna kapela. Pretpostavlja se da je bazilika bila dio samostanskog kompleksa monaha bazilijanaca a kasnije benediktinaca. Cijeli sklop izgrađen je na mjestu antičke »ville rustice«. Orijentirana je svetištem prema sjeveroistoku.

Lokalitet je upisan u Registar kulturnih dobara RH od 2003. godine

Sadašnja funkcija: nije u funkciji - ruševina

CRKVA NEPOZNATOG TITULARA

Lokacija: nalazi se na dnu uvale Martinšćica na jugoistoku Punte Križa

Razdoblje izgradnje: V. stoljeće

Opis i osnovne informacije: Crkva s polukružnom apsidom u kojoj su pronađeni ostaci podnog mozaika s geometrijskim ukrasom. Pretpostavlja se da je s obližnjom crkvom Svetog Martina činila jedinstveni kompleks.

Sadašnja funkcija: nije u funkciji - poznaje se samo u temeljima

MAJKA BOŽJA OD LOZE

Lokacija: nalazi se u blizini pastirskog stana Loze. Do crkvice se može doći stazom iz mjesta Loze ili makadamom koji se od glavne otočne ceste odvaja na suprotnoj strani južnog raskršća za Ustrine.

Razdoblje izgradnje: XV. stoljeće, pregrađena u XVIII. - XIX. stoljeću.

Opis i osnovne informacije: Izvorno je jednobrodnoj gotičkoj crkvi u XVIII.-XIX. stoljeću nadograđeno pravokutno svetište s bočnim kapelama te je na taj način dobila križni tlocrt. Trolisno pročelje je poput kulise prislonjeno na brod crkve. Godine 1990. je obnovljena i tom je prilikom nanesen debeo sloj žbuke iznutra i izvana. Od izvornih dijelova sačuvan je svod ulaznog dijela te kameno pročelje. Orijentirana je svetištem prema sjeveroistoku.

Sadašnja funkcija: u funkciji je. Misa se slavi na blagdan Porodenja Blažene Djevice Marije - 2. srpnja.

SVETI MIHOVIL

Lokacija: nalazi se na predjelu Garmožaj u podnožju vrha Vela straža, istočno od starog puta Osor - Punta Križa. Do nje ne vodi označena staza.

Razdoblje gradnje: kraj XIV. početak XV. stoljeća

Opis i osnovne informacije: tipološki pripada skupini jednobrodnih gotičkih kapela s pravokutnom apsidom, prelomljenim svodom i šiljastim portalom na pročelju. Starija literatura navodi da se u unutrašnjosti nalaze ostaci fresaka s prikazom svetog Mihovila, pri čemu je to jedna od rijetkih otočnih kapela s djelomično očuvanim freskama. Građena je od priklesanog kamena u pravilnim redovima. Danas je krovnište djelomično sačuvano a iznad pročelja nedostaje zvonik na preslicu. Orijentirana je svetištem prema sjeveroistoku.

Sadašnja funkcija: nije u funkciji - ruševina

SVETI IVAN

Lokacija: nalazi se u okolici puntarskog stana Murtovník iznad uvale Toverašćica. Do nje većim dijelom vodi staza.

Razdoblje izgradnje: kasno XIV. stoljeće

Opis i osnovne informacije: tipološki pripada jednostavnim ruralnim crkvicama s romaničkim (polukružna apsida) i gotičkim (prelomljeni svod) elementima. Od gotičkih elemenata očuvano je podnožje baroknog oltara s rijetkim nalazom posvetnog križa. U XX. stoljeću crkvice je ožbukana te joj je dodan zvonik na preslicu, no danas je u poprilično zapuštenom stanju. Orijentirana je pravilno svetištem prema istoku.

Sadašnja funkcija: nije u funkciji

SVETI ANTON OPAT

Lokacija: nalazi se u blizini pastirskog stana Parhavic. Do kapele vodi staza

Razdoblje izgradnje: kraj XV. stoljeća

Opis i osnovne informacije: jednobrodna gotička kapela ima pravokutnu apsidu i prelomljeni svod. Na pročelju je šiljasti portal i neuobičajen šesterokutni prozorčić. U unutrašnjosti su djelomično očuvani posvetni križevi te zavjetni natpisi i crteži. Građena je od kvalitetnih kamenih klesanaca po narudžbi Bartola Bocchine, pripadnika creske plemićke obitelji Antoniazza de Bocchina koja je posjedovala ovaj pastirski stan. Kapelu je 2013. godine obnovilo Zavičajno društvo »Puntari« Punta Križa. Jedna je od ljepših primjera gotičke kapele na ovom otočju.

Orijentirana je pravilno, svetištem prema istoku. Crkva je upisana u Registar kulturnih dobara RH od 2007. godine.

Sadašnja funkcija: nakon obnove, crkvice je ponovno u funkciji. Misa se slavi na blagdan svetog Antona Opata 17. siječnja.

ŽUPNA CRKVA SVETOG ANDRIJE

Lokacija: nalazi se u Puntari Križa

Razdoblje gradnje: izgrađena 1851. godine na temeljima starije crkve iz XVI. stoljeća.

Opis i osnovne informacije: jednobrodna crkva s pravokutnim svetištem koje je neuobičajeno, šire od broda. Na pročelju je zvonik na preslicu s dva zvona. Sagrađena je na mjestu starije crkve iz 1599. godine, posvećene Majci Božjoj, koju je lokalno stanovništvo nazivalo Sveta Marija na Bardu.

Moguće je da je prvotna crkvice pretvorena u svetište nakon što joj je u XIX. stoljeću nadograđen brod zbog povećanja stanovništva. Istovremeno preuzima titular crkvice u Jedriešćici a potonja se s vremenom prenamjenjuje u grobljansku kapelu.

Orijentirana je pravilno, svetištem prema istoku.

Sadašnja funkcija: župna crkva u kojoj se slavi misa svake nedjelje i blagdane. Svečana misa je na blagdan svetog Ivana Krstitelja 24. lipnja i svetog Andrije 30. studenog.

SVETI ANDRIJA NA GROBLJU

Lokacija: nalazi se pri dnu uvale Jedriešćica i do nje se dolazi cestom koja iz Punte Križa vodi prema naselju Pogana.

Razdoblje izgradnje: Izgrađena je u XII. ili XIII. stoljeću a pregrađena 1898. godine. Nastala je na temeljima starije crkve iz VI. stoljeća.

Opis i osnovne informacije: jednobrodna crkvice s polukružnom apsidom koja je upisana u stariju, poligonalnu, što upućuje na zaključak da je bila izgrađena već u ranokršćanskom razdoblju. Nastala je u blizini kasnoantičke »ville rustice« a vjerojatno su ju izgradili monasi bazilijanci, redovnici nadahnuti pravilima svetog Bazilija. U vrijeme romanike u XII/XIII. stoljeću je pregrađena te tada dobiva polukružnu apsidu.

Sljedeća značajna pregradnja dogodila se 1898. godine, kada crkvice dobiva neogotički izgled. U novije vrijeme kapela je nestručno obnovljena. U unutrašnjosti je oltar s kipom svetog Andrije, točnije svetog Antona Opata kojem je nadodan takozvani Andrijin križ u obliku slova X te je tako pretvoren u svetog Andriju. Crkva je bila sjedište istoimene bratovštine, jedne od najstarijih na području bivše osorske komune. Orijentirana je svetištem prema istoku s malim odmakom prema sjeveru.

Sadašnja funkcija: kao grobljanska kapela a misa se slavi treće nedjelje u Korizmi i na Dušni dan 02. studenog.

SVETI AUGUSTIN

Lokacija: nalazi se u neposrednoj blizini pastirskog stana Lusare u Puntima Križa

Razdoblje izgradnje: renesansa, krajem XIX. stoljeća a početkom XX. stoljeća je temeljito pregrađena.

Opis i osnovne informacije: jednostavna pravokutna kapela s ravnim začeljem i zvonikom na preslicu. Na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće pregrađena je te joj je tom prilikom nadodan okulus na pročelju i prozori na bočnim zidovima. Na portalu nedostaje zaglavni kamen te ploča s natpisom donatora na kojoj su, prema očevidcima, bile zapisane dvije godine. Prva je 1779. godina uz koju se spominjalo prezime bogate velološinske obitelji Petrina u čijem je posjedu bila crkva kao i pastirski stan. Druga godina je 1925. a uz nju se navodi prezime creske obitelji Lemessi, koja ju je obnovila. Danas je crkva bez krova. Orijentirana je pravilno prema istoku.

Sadašnja funkcija: nije u funkciji - ruševina

SVETI DAMJAN

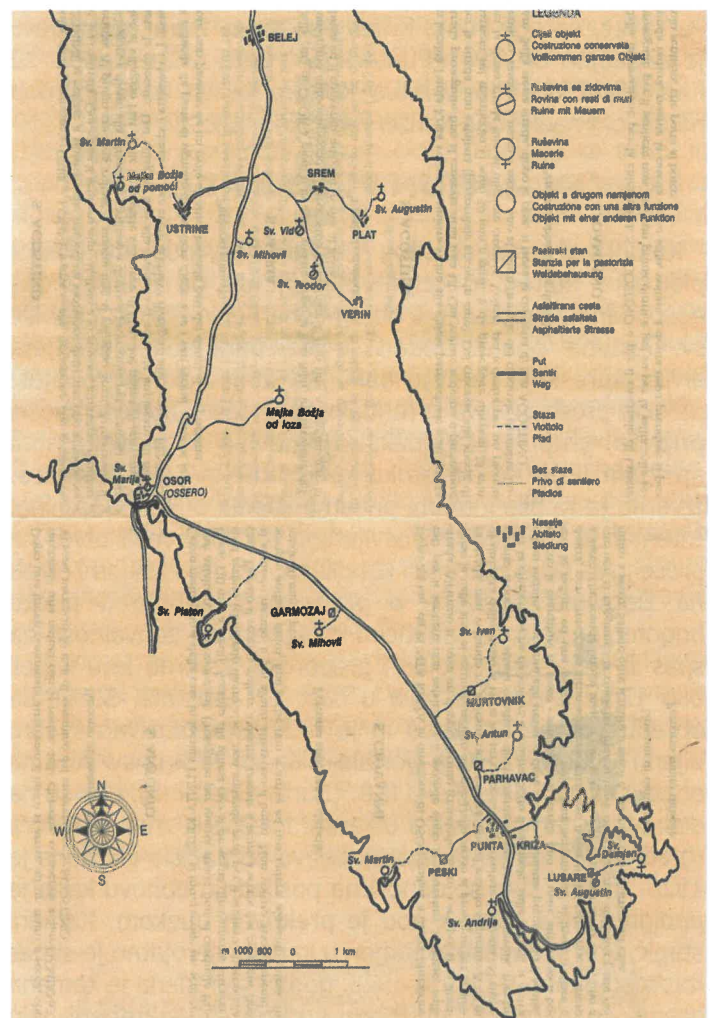
Lokacija: nalazi se na krajnjem jugoistoku Punte Križa i do nje se većim dijelom može doći makadamskim putem.

Razdoblje izgradnje: rani srednji vijek

Opis i osnovne informacije: sagrađena je na mjestu starije antičke osmatračnice. Njen izgled nije poznat, no neki detalji upućuju na bizantsku tradiciju građenja, primjerice iscrtane fuge među kamenim klesancima. U neposrednoj blizini crkvice pronađen je predromanički kameni namještaj iz vremena ranog srednjeg vijeka. Nadograđivana je i opremana tijekom nekoliko razdoblja. Vjerojatno je još početkom XIX. stoljeća bila u funkciji, nakon čega je pregrađena u pastirski stan, danas napušten i ruševan. Od crkvice je djelomično ostao sačuvan donji dio zida.

Sadašnja funkcija: nije u funkciji - ruševina

OSAMLJENE CRESKE CRKVICE - JUŽNI DIO OTOKA CRESA

IZVJEŠTAJ O KONZERVATORSKO - RESTAURATORSKIM RADOVIMA NA KAPELI SV. ANTUNA OPATA NA LOKALITETU PARHAVAC, NASELJE PUNTA KRIŽA, OTOK CRES

UVOD

U studenom 2016. godine izvedeni su konzervatorsko - restauratorski radovi u kapeli Sv. Antuna Opata na lokalitetu Parhvac, naselje Punta Križa, otok Cres. Naručitelj radova je zavičajno društvo »Puntari« iz Punte Križa. Radovi su financirani od Ministarstva kulture te su izvedeni pod nadzorom nadležnog Konzervatorskog odjela u Rijeci.

SV. ANTUN PUNTA KRIŽA

Kompleks izvangradskog vlastelinskog posjeda creske plemićke obitelji Bocchina sastoji se od stambeno - gospodarske građevine s obrambenim elementima i kapele sv. Antuna opata. Jedan je od ponajboljih primjera arhitekture koja nastaje nakon srednjovjekovne podjele otočkih prostranstava u feudalne posjede. Kapela tipološki pripada grupi zrelogotičkih građevina s pravokutnom apsidom koje se na otoku grade tijekom 15. stoljeća. Izvorno je to bila intimna privatna kapela obitelji Bocchina. Interijer je bio mračan, osvijetljen tek kroz mali otvor na pročelju sa svijećnjacima i kandilima. Natpisi i zavjetni crteži na zidovima svjedoče o prenamjeni kapele u pučku bogomolju koja se prakticira iskazivanjem zahvalnosti za spas ili izražavanje molbe i preporuke. Izvorno je u kapeli bilo 12 posvetnih križeva u čast 12 apostola. Služili su obredu posvećenja kada ih je biskup premazivao svetim uljem. U tjemenu luka portala isklesan je križ sv. Antuna opata i inicijali naručitelja B.B. (Bortol Bocchina), dok su na desnoj unutarnjoj špaleti uklesani inicijali ili znak majstora (graditelja ili kamenoklesara). Lijevo od portala uklesana je 1925. godina koja se odnosi na posljednju obnovu kada je podignut novi oltar, a pod je prekriven opekam. Kameni stupić, koji je danas pohranjen u kapeli, vjerojatno je stipes izvornog oltara. U oltar iz 1925. godine ugrađena je kamena greda, nadvratnik ulaznog portala u stambeni dio kompleksa. Na njoj je uklesana 1485. godina, inicijali A.B. i grb obitelji Bocchina. Stambena građevina se sastoji od

ograđenog dvorišta i kuće koja se, prema usmenoj predaji, sredinom 19. stoljeća koristila kao povremeno obivalište fratara iz samostana u Osoru.

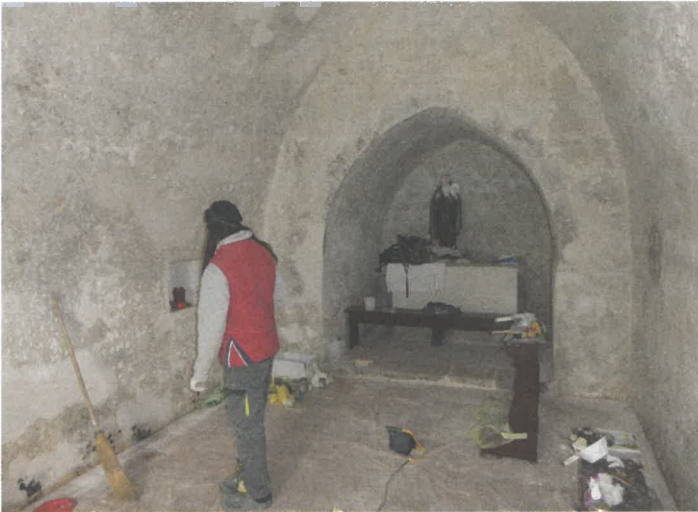
ZATEČENO STANJE

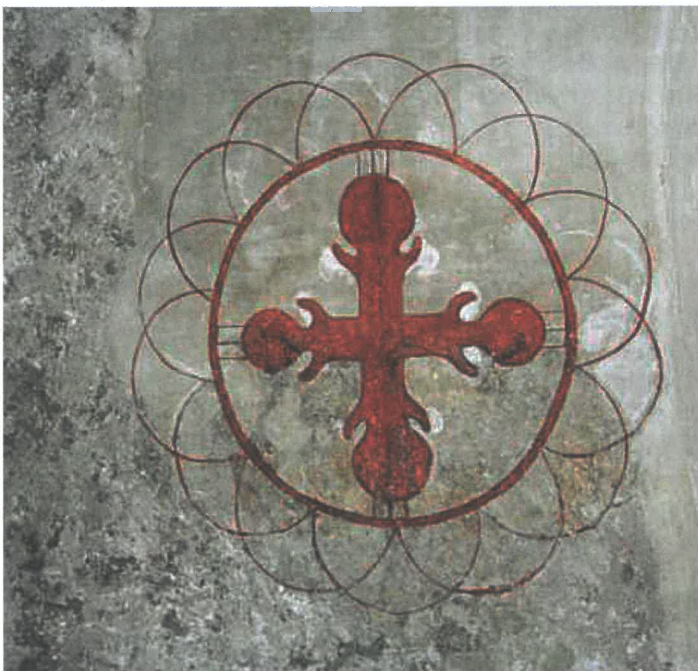
Zidne slike s posvetnim križevima iz 15. stoljeća su tokom vremena bile ispiketane te se duž cijele površine nalaze tragovi većih i manjih oštećenja. U kasnijem povijesnom periodu na njih je stavljena nova žbuka, debljine cca 1 cm. Tokom vremena i ona je bila ispiketana (vjerojatno za prihvat nove žbuke koja je moguće uklonjena). Prije konzervatorsko - restauratorskih radova izvedena je građevinska sanacija crkve od strane tvrtke Kapitel d.o.o. Veća oštećenja su zatvorena bijelom vapnenom žbukom, završno fino zaglađenom. Na mjestima nove žbuke je zamijećeno jako isoljavanje. Posvetni križevi su u jako lošem stanju očuvanosti izdvajaju se dva, lijevi na sjevernom zidu te centralni iznad ulaza. Zbog relativno boljeg stanja

KONZERVATORSKO - RESTAURATORSKI RADOVI

očuvanosti za njih je odlučeno da se odradi rekonstrukcija. Posvetni križ iznad ulaza je izrađen s kružnim elementima koji se ponavljaju oko centralnog kruga. Vjerojatno je iznad ulaza bio jedini takav križ; ostali (otkriveno i tokom dočišćavanja) imaju unutar pravilne kružnice manje dekorativne pravokutne ili geometrijske elemente). Zidne slike su bile izvedene na bijeloj vapnenoj žbuci (0-4), završno fino zaglađenoj, debljine oko 1 cm. Novi sloj žbuke koji ih je prekrivao i koji je ostao mjestimično sačuvan, posebno na sjevernom zidu je također izveden u bijeloj vapnenoj žbuci (0-4); završno fino zaglađenoj. Grafiti te jednostavni crni linijski crteži se naziru kroz slojeve skrame a također su i dosta oštećeni. Grafiti i oslici su vidljivi na sloju žbuke sa posvetnim križevima ali i na žbuci koja se nalazi iznad njih. Vidljivi su i tragovi crvenih linija koje su se protezale duž kapele uz rubove i centar posvetnih križeva čineći jednu cjelinu. Veći dio površine zidnih slika je premazan s bijelim vapnenim naličem koji je tokom vremena kalcificirao te je izuzetno tvrdokoran.

Radovi su obuhvatili uklanjanje naknadnih slojeva naliča vapna koji su tokom vremena kalcificirali na originalnom slikanom sloju. Navedene inkrustacije su se teško uklanjale. Većinom su uklanjane mehanički skalpelom dok je dio zona tretiran 10% limunskom kiselinom neutraliziranom amonij karbonatom koji je tokom radova ispiran s destiliranom vodom.

Tretirana je površina ispod koje se nalaze prikazani grafiti te posvetni križevi čime su došli do većeg izražaja. U sklopu radova tretirana je površina od cca 2.5 m². Na južnom zidu otkriven je natpis sa glagoljicom te su dočišćena i jasnije postala vidljiva i slova (pisana latinicom). Također na južnom zidu je otkriven i jednostavan grafički prikaz broda. Na sjevernom zidu, u zonama gdje nije bilo značajnijeg oslika je uklonjena žbuka te su ispod nje otkriveni crteži brodova. Izvedena je kompletna rekonstrukcija dva posvetna križa, na južnom zidu te na ulaznom dijelu iznad vrata. Posvetni križevi su bili u jako lošem stanju očuvanosti, ali na temelju sačuvanih fragmenata izvedena je rekonstrukcija. Križevi su jednostavnih formi, sa kružnim završecima te s oblim viticama s obje strane svakog kraka križa. Bili su slikani intenzivnim crvenim tonom, dok je za rekonstrukciju izveden retuš u crvenom tonu u nižoj tonskoj skali. Retuš je rađen pomoću pigmenata (Kremer pigmenti) te 6% Paraloida B82 otopljenog u alkoholu. Natučetine i oštećenja u zoni rekonstrukcija su zatvorene pomoću grube žbuke (0-4) s bijelim pijeskom i završno pomoću fine vapnene žbuke s bijelim pijeskom - s vapnenim gletom (1:1). Podloga za retuš je pripremljena toniranim vapnenim naličem nanesenim u dva sloja. U sklopu radova većim dijelom su dočišćena i dva posvetna križa na sjevernom zidu. Križ sa lijeve strane sjevernog zida je u boljem stanju očuvanosti od posvetnog križa sa desne strane koji je većim dijelom uništen. Centralni križ na sjevernoj strani nije dočišćavan, tj. otkrivan ispod slojeva žbuke jer su na njima sačuvani oslici (jednosavni linijski crni prikaz broda). Reprezentativan je i centralni križ na sjevernom zidu, koji, iako oštećen, nakon dočišćavanja ima vidljivu formu. Dočišćen je i posvetni križ sa desne strane južnog zida, slabijeg stanja očuvanosti. Dočišćavana su i dva posvetna križa u apsidi. Posvetni križ sa sjeverne strane je izuzetno oštećen, dok je sa južne strane nešto boljeg stanja očuvanosti. Na ovom dijelu je napravljeno i veće zatvaranje oštećenja, pukotina vapnenom žbukom.

U sklopu radova izvedena je i djelomična rekonstrukcija linija koje su se protezale duž crkve. Dvije linije su bile oslikane sa gornje strane kruga posvetnih križeva a dvije sa donje strane. Tri linije su prolazile kroz centre posvetnih križeva. Za rekonstrukciju zatvarane su sve pukotine i oštećenja koja su prekidala oslik te skorene inkrustacije naliča.

Marina Fernežir, mag.art; Licencirani restaurator

Marina Fernežir
LICENCIIRANI RESTAURATOR
SAMOŠTALNI UMJETNIK
MARINA FERNEŽIR, mag.art
ZAGREB, OHRIDSKA 16

ČITANJE GLAGOLJSKOG GRAFITA IZ CRKVE SV. ANTONA NA PARHAVCU U PUNTI KRIŽA

U crkvi Sv. Antona na Parhavcu nalazi se nekoliko grafita izvedenih crnom bojom, kistom na žbuci. Ovi grafiti pripadaju najstarijem sloju žbuke koja je nositelj posvetnih križeva. Od glagoljskog natpisa koji se rasprostire u tri retka danas je zbog oštećenja čitljivo tek devet glagoljskih slova:

**.F..
... TO PIS(A)
(AZ PR)VAD ...**

U prvom redu čitljivo je samo slovo F. No to je i najznačajniji dio grafita jer kao dio godine označava stotice. Numerička vrijednost ovog slova iznosi 500, tako da po tome možemo zaključiti da je grafit nastao u 16. st. U drugom redu nalazi se uobičajena fraza TO PISA. Prva riječ ove fraze napisana je kao ligatura. Od druge riječi čitljiva su prva tri slova. U trećem retku možemo prepoznati samo tri slova VAD. Pošto među njima nema razmaka (koji je prisutan između gornje dvije riječi) pripadala su najvjerojatnije jednoj riječi. Na ovom mjestu očekivalo bi se ime ili titula. Moguće je da su navedena slova dio riječi PRVAD kojom glagoljaši prevode latinski termin prezbiter.

Od paleografskih karakteristika ističemo zaobljenja na ustavnim oblicima glagoljskih slova. Zaobljenost linija koje formiraju »oči« na ligaturi TO, haste slova P i donje linije slova F te vezanje dvije linije na donjem oku slova I. Ovakvo oblikovanje svjedoči o pisarskoj navadi pisca koji učestalo koristi kurzivno pismo.

Datacija i grafološke osobine rukopisa pomoći će nam da u drugoj građi pronađemo rukopis ovog glagoljaša. U objavljenim faksimilima u radovima Leona Košute ne nailazimo na rukopis sličnih grafoloških osobina. No u najstarijim matičnim knjigama na Lošinju neki od zapisa podsjećaju svojim rukopisom na slova grafita u kapeli Sv. Antona.

Grafit je važan na više načina. Kapela Sv. Antona zavjetna je crkva obitelji Bokina koja se nalazi na njihovom posjedu, uz zgradu njihove stancije. Grafit se nalazi na najstarijoj žbuci na kojoj se nalaze i posvetni križevi te zavjetni crteži brodova te je mogao nastati samo uz dopuštenje spomenute obitelji. Stoga se nameće zaključak da je i porodica Bokina imala plodne veze s glagoljašima.

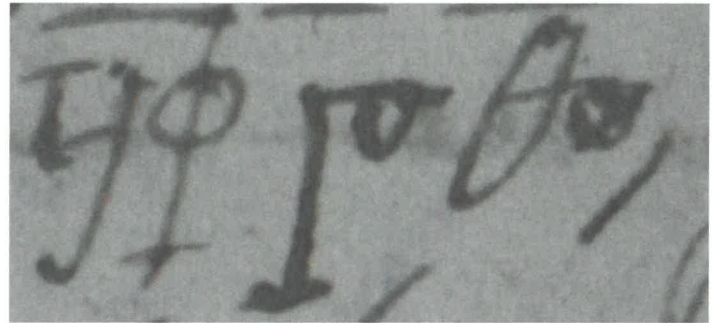

Otočje Cresa i Lošinja u srednjem i ranom novom vijeku izrazito je glagoljaško područje. Glagoljaški je bio samostan franjevaca trećoredaca u Martinšćici čija su Datja i prijatja nastala od 1578. do 1618. objavljena od strane Anđelka Badurine. Poznate su slične knjige iz samostana Sv. Mikule na Porozini, a glagoljaški je bio i samostan franjevaca trećoredaca u Bijaru u Osoru. Glagoljska je i knjiga primitaka i izdataka bratovštine Sv. Antuna u Belom. Sačuvane su i matične knjige iz Malog Lošinja i Nerezina, kao i brojni tekstovi u arhivu osorske općine te notarski protokoli lošinjskih bilježnika glagoljaša koje je obradio Leon Košuta.

Ako računamo Unije, na otočju Cresa i Lošinja sačuvano je 15 glagoljskih natpisa. Sve natpise objavio je Fučić 1983. godine. Jedini novi prinos je Dekovićeva objava grafita iz Dragozetića 2005. godine. Svi su ovi natpisi epigrafski, tj. uklesani u kamen, uz natpis u Čunskom koji se nalazi ugraviran na podnožju kaleža. Natpis u crkvi Sv. Antuna na Parhavcu za sada je šesnaesti. Poseban je jer je jedini koji je izveden kistom na žbuci. Izuzmemo li Valunsku ploču, najstariji creski glagoljaški spomenik najvjerojatnije iz 11. st., naš je grafit među najstarijim natpisima s ovog otočja, četvrti iz 16. stoljeća. Iako na prvi pogled skroman, on je važno svjedočanstvo korištenja glagoljice u 16. stoljeću na otoku Cresu.

*Željko Bistović, konzervator u
Konzervatorskom odjelu u Rijeci*

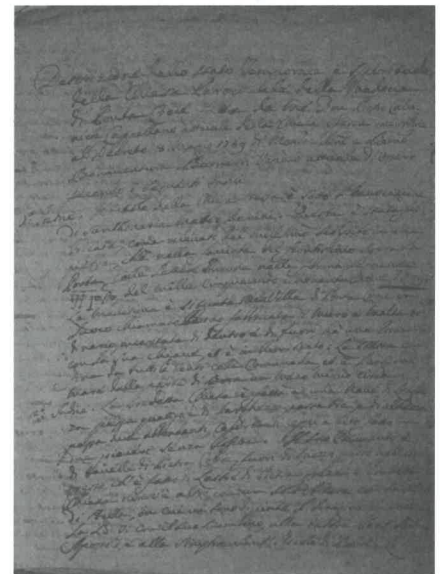
OD KAPELE »GOSPE OD BARDA« DO CRKVE SV. ANDRIJE APOSTOLA U MJESTU PUNTA KRIŽA

Navedena crkva se nalazi u selu Punta Križa, smještena na lokalitetu zvanom »BARDO«, sazidana i ožbukana grubom žbukom s vanjske i unutarnje strane, ima vrata sa svojim ključem, i nalazi se u dobrom stanju. Ista graniči sa svih strana sa zemljištem u vlasništvu sela. Nalazi se sa sjeverne strane oko jedne milje udaljena od mora.

Navedena crkva je jednobrodna, dugačka četiri, široka tri a visoka dobra dva paša (passo). Krov je sačinjen na dvije vode i pokriven kanalicama i nema tavan. Na podu su cigle, osim pola paša od ulaza u crkvu, koji dio čine grube kamene ploče. U navedenoj crkvi nalazi se samo oltar s platnom oltarskom palom, na kojoj je u sredini naslikan lik Blažene Djevice s djetetom, s desne strane je lik svetog Andrije apostole, a s lijeve svetog Nikole. Oltar je sačinjen od drva na dva drvena bezbojna stupa. Isti se nalazi na dnu crkve u kapeli koja je ožbukana a čija je dužina dva paša (passo) a široka jedan i pol paš.

Kamena ploča istog oltara nije posvećena, ali u sredini iste uglavljen je sveti kamen (kamen s moćima). Ukas kojim je prekriven prednji dio oltarskog stola (antependiji) sačinjen je od lanene tkanine ukrašene svilom, koji je sav oštećen pri donjem dijelu postolja oltarske pale. Ne zna se tko je navedeni oltar utemeljio, ali se pretpostavlja da su to učinili mještani ovog sela u vrijeme stvaranja ove crkve. Nema pjevališta. Ima sakristiju koja se nalazi s desne strane kapele, koja je sazidana i ožbukana, a dugačka je jedan i pol paš, i isto tako široka. U istu se ulazi iz kapele. Ista je jako vlažna, ima samo

Na mjestu sadašnje župne crkve Sv. Andrije apostola u selu Punta Križa, još je 1599. godine bila sagrađena jedna kapelica. Istu je prema predaji dao sagraditi neki brodolomac koji se, u strašnom olujnom nevremenu na morskoj pučini ispred Punte Križa, zavjetovao da će u čast Blažene Djevice Marije u prvoj luci u kojoj nađe zaklon sazidati kapelu / cfr. Liber Chronicom str. 1 i 22/. Mještani su tu kapelu nazvali »GOSPA OD BARDA«, budući da je sagrađena na uzvisini, koja se spušta prema moru - uvala Ul, na lokalitetu zvanom »Bardo«. Veličina te kapelice bila je, dužine dva paša (3,47m) i širine jedan i pol paš (2,61m).

U to vrijeme župna crkva bila je crkvića Sv. Andrije apostola na groblju u uvali Jadrišćica.

Ne zna se točno kada je na mjestu navedene kapele »Gospe od Barda« sagrađena crkva koja je prethodila sadašnjoj crkvi, ali 1759. godine kapelan župne crkve Majke Božije »Gospe od Barda« iz Punte Križa, velečasni Petar Kalčinić (Pietro Calcinich), po nalogu mons. Bonaventure Barnovich, osorskog biskupa, ovako opisuje tu crkvu:

»Navedena crkva posvećena je BL. DJEVICI MARIJI čiji naziv nosi. Ona je bila izgrađena 1599. godine, kako je to uklesano na kamenoj ploči pismom glagoljice, koja se nalazi na pročelju crkve. Ovako je to izgledalo:

jedan mali prozor koji je ostaklen i koji se nikada ne otvara. Nema zvonika, ali na prednjem pročelju crkve je podignut maleni zidić od obrađenog kamena iznad kojega stoje uokvirena tri kamena stupića četvrtastog oblika, između kojih stoje dva mala zvana.

Ispred prednje fasade navedene crkve podignuta je loža, poduprta s četiri drvena stupa četvrtastog oblika, pokrivena crijepom, omeđena ožbukanim zidom visine oko pola paša.

U navedenoj crkvi, s lijeve strane nalazi se ostakljeni prozor, a u desnom kutu blizu ulaznih vrata nalazi se krstionica izrađena u kamenu u obliku korita poduprtog jednim malim kamenim stupićem. Ima poklopac od drva napravljen u obliku piramide, s bravom koja se zatvara ključem.

U blizini spomenute krstionice, u zidu je svetište koje se zaključava. Na desnom dijelu crkve, naslonjena na zidu nalazi se ispovjedaonica sa svilenom rešetkom, u kojoj se ispovijedaju žene.

Na spomenutom oltaru smješteno je svetohranište sačinjen od dasaka obojenih lažnom zlatnom bojom.

Na ulazu u crkvu, s desne strane smještena je škropionica s blagoslovljenom vodom«.

Iz navedenog opisa vidljivo je da je već tada crkva Bl. Djevice Marije u mjestu Punta Križa služila kao župna crkva (parochia) i imala sve elemente crkve takvog značaja. U vizitaciji Karaman stoji da je godine 1743. krstionica iz crkve Sv. Andrije bila prenesena u crkvu Majke Božje u selo (»trasportata in villa nella Chiesa della Madona«), i da je u ovoj crkvi biskup držao krizmu kao u ostalim župama (»come nelle altre Parrochiali«). U istoj se crkvi već nalazila krstionica 1647. godine, čita se u »visite da Ponte«. Godine 1803. u vizitaciji osorskog biskupa Rakamarića stoji da je

obišao oltar župne crkve u mjestu Punta Križa. U to vrijeme, prema kazivanju velečasnog Petra Kalčinića, u crkvi Sv. Andrije apostola misa se održavala nekoliko puta kroz godinu, što znači da je već tada ulogu župne crkve imala Crkva Majke Božje u selu Punta Križa.

Iz opisa proizlazi da je crkva Majke Božje bila dužine 4 paša ili 6,95 m, širine 3 paša ili 5,22 m i visine 2 paša ili 3,47 m, a prvobitna kapelica postala je svetište iste.

Takvog oblika je ista bila i 1821. godine, kada je napravljen prvi katastarski plan za područje Punte Križa, tzv. franciskanski katastar. Na katastarskoj čestici broj 12 u mjestu Punta Križa smještena je »Župna crkva pod nazivom Svetog Petra s grobljem« (Chiesa parrociale soto il titolo di San Pietrio con cimitero). Pretpostavljam da je naziv crkve Svetog Petra napisano greškom. Ali da je postojalo groblje pored navedene crkve, sigurno je točno jer su to stariji stanovnici Punte Križa spominjali. Međutim 1759. godine to groblje nije postojalo, jer se u navedenom opisu velečasnog Petra Kalčinića ne spominje, već navodi da se isto nalazi na terenu oko crkve Sv. Andrije koja je okružena suhozidom. Tako to stoji i u katastarskom operatu iz 1821. godine gdje je na čestici br. 89 upisana »Crkva pod nazivom Sv. Andrije s grobljem (Chiesa soto il titolo di S. Andrea con cimitero). Što znači da su u to vrijeme na području Punte Križa postojala dva groblja.

Na mjestu gdje je postojala naprijed opisana župna crkva Bl. Djevice Marije »Gospe od Barda« sagrađena je nova crkva, o čemu svjedoči natpis na kamenoj ploči iznad ulaznih vrata s tekстом »FU FABRICATA QUESTA CHIESA DA QUESTA PIA POPOLAZIONE NEL ANNO 1851« (Ova crkva sagrađena je od ovog stanovništva 1851. godine). Ali ovaj podatak ne mora biti točan jer je ona zadržala isti oblik kao i prethodna, s tim da je dograđen prednji dio postojeće

crkve za 6 m, i više nema lože, a visina iste je povećana za cca 1 m. Tako da sada crkva ima dužinu od 13 m, širinu 5,5m a visinu 4,5m. I dalje apsidu čini spomenuta kapela izgrađena 1599. godine. Sada su u lađi crkve sa svake strane po dva pravokutna prozora sa završetkom u obliku luka.

Župom je tada upravljao o. Ivan Buić, a crkvu je 22. lipnja 1851. godine posvetio biskup Bozanić krčki biskup. I dalje je to crkva Bl. Djevice Marije »Gospo od Barda«.

Godine 1912. zamijenjen je pod od cigle, i postavljen brušeno cementni (teraco) pod, o čemu i sada pred izlazom iz crkve na podu stoji istaknuta 1912. godina. Tom su prilikom u crkvi postavljena dva drvena stupa koja drže pjevalište. Taj je posao izveo Marko Vidulić iz Malog Lošinja. Posao je onda stajao ondašnjih 600 kruna.

Kako se broj stanovnika Punte Križa povećao, potrebno je bilo postojeću crkvu nadograditi. To je učinjeno 1924. godine. Tada se na postojeću crkvu nadgradilo sadašnje svetište koje je dugačko 10 m a široko 9 m. Navedena nadogradnja izvršena je u vrijeme dok je župnik bio prečasni Nikola Depikolozvane. Tada je nestala apside, a sagrađena

je sakristija s desne strane svetišta u koju se ulazi sa svetišta. Ista je dugačka 3,60m a isto toliko i široka i ima jedan prozor sa željeznim rešetkama koji je ostaklen. U svetištu je postavljen glavni oltar naslonjen na zid, sav od kamena koji je obložen tankim mramornim pločicama. Ima retable s četiri mramorne kolone, a u sredini retable smješten je kip sv. Andrije apostola. U svetištu se nalaze još dva oltara. Oba su izrađena od drva. Jedan je posvećen Bl. Djevici Mariji - Gospi od Krunice, a drugi Presvetom srcu Isusovu. Pod svetišta popločan je cementnim pločama (izmjenično bijela-crna). Strop crkve je sav ravan, drvene konstrukcije od šperploča. Na njemu su dva simbola: u lađi križ, a u svetištu simbol Euharistije, naslikana običnom bojom bez umjetničkih vrijednosti. U svetištu su dva velika prozora sa završetkom u formi luka.

Kada je sadašnja crkva u mjestu Punte Križa posvećena sv. Andriji apostolu i od kada je ista postala župnom crkvu treba još istražiti.

Kako se nadograđivala sadašnja župna crkva Sv. Andrije apostola u mjestu Punta Križa vidljivo je iz priložene skice

- Paš (tal. passo) je osnovna mjera za dužinu zemljišta tj. venecijanski korak a u narodu obično nazvan »venecijanski paš. Ova se mjera koristi na cijelom području Dalmacije, osim u Dubrovniku i Lastavu.

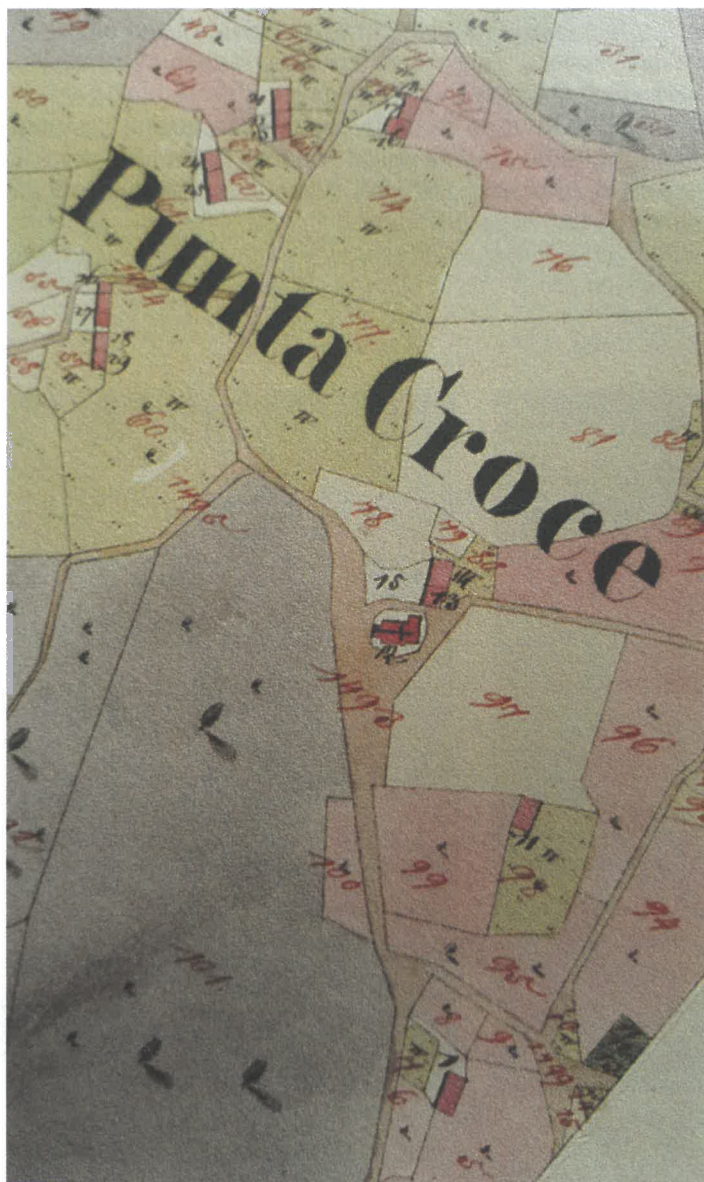
1 paš = 1,73868 m.

- Marija Zazinović Rumora - Hrvatske komunalne mjere za dužinu i površinu kroz stoljeća

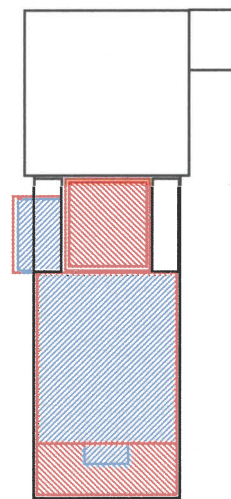
- vel. Mate Žic - Nacrt za sastavljanje imovnika Župne crkve Sv. Andrije apostala - Punta Križa

- Irena Dlaka - Sakralna baština Punte Križa, Katalog za izložbu Punta Križa, izdavač Lošinjski muzej Mali Lošinj,

- Marijana Dlačić, Lošinjski muzej Mali Lošinj - vizitacija osorskog biskupa Bonaventura Bernardi 1759. god. - Arhiv Krčke biskupije.

Crkva Sv. Andrije Apostola u Punt Križa

	Crkva iz 1599. godine Blažene Djevice Marije
	Crkva Blažene Djevice Marije 1759. godine
	Crkva Blažene Dj. Marije obnovljena i nadograđena 1851. god.
	Crkva Sv. Andrije Apostola nadograđena 1924. godine

PUNTARSKI POVIJESNI FOTOPLOV

Od trećeg broja »Puntarskoj foja« redovito objavljujemo fotografije naših starih Puntarki i Puntara, do sada više od stotinu. Iako je ovo već petnaesti put da su ugledale svjetlo dana u našoj arhivi još uvijek imamo mnogo starih fotografija naših predaka.

Ova naša stalna rubrika već je od samog početka bila vrlo dobro prihvaćena i hvaljena od većine naših čitatelja. Mnogi su se ugodno iznenadili ugledavši na fotografijama nekog od članova svoje obitelji, susjeda, prijatelja ili poznanika jer ih ni oni sami u svojim domovima nisu imali. Protekom vremena, uspjeli smo susretljivošću svih puntarskih obitelji prikupiti zavidan broj starih fotografija, na čemu se svima moramo još jednom zahvaliti što su nam ukazali povjerenje ustupajući ih.

Svaka od tih fotografija i svaka na svoj specifičan način, od zaborava čuva spomen na naše pretke, na razna radosna i ona manje dobra zbivanja iz povijesti kraja. Obiteljske fotografije su nam velika i neizmijerna pomoć pri istraživanju i mukotrpnom sastavljanju rodoslovlja. Od zaborava su sačuvane uspomene na mnoge obitelji, koje su se ugasile i više nemaju nasljednika. Povijest našeg sela ne bi se mogla sačuvati ili istraživati bez ovog vrijednog fotomaterijala.

Poleđine nekih fotografija prava su povijesna vrela iz kojih je moguće izvršiti dataciju i identifikaciju, shvatiti kojim su povodom i kada nastale. Iz onih koje spadaju u najstarije danas je moguće do u detalje razabrati kako je izgledala naša narodna nošnja, koja je danas nažalost u potpunosti nestala.

Sada vidimo kako su naše bižinone, none i naše matere bile »obalčene na kas« te su se stvorili uvjeti da se ona rekonstruira i obnovi.

Stoga hvala svima na suradnji i trudu, uz poziv, još jednom, da od potrage za starim fotozapisima ne odustanu. Često od mještana čujemo da ih nemaju, da su izgubljene, nestale. Međutim, sigurni smo da još uvijek u nas svih postoje brojni skriveni kutci u kojima su ostale negdje na šufitu, u kamari ili konobi, gdje su nekad davno odložene, pospremljene u nekom baulu, komu, škabelu, škafetu ili u nekoj škatuli, starom molitveniku ili knjizi.

Potražite ih, rado ćemo ih objaviti da postanu dostupne svima. To je dug prema našim precima, prema svima njima koji su nam u naslijeđe i na čuvanje ostavili sve ono što danas u Puntaru križa baštinimo.

Marija Brako, kći Marije i Kostanta

*Eta Rukonić r. Anelić sa sestrom
Marijom Masalin*

*Antonija Brusnić r. Toić i Antonija
Brako r. Marušić*

Antonija Brako r. Marušić sa sestrom Marijom Bernabić

Antonija Andričić r. Marušić sa sestrom Štefom Badurina

Marija Palazuolo r. Lazarić

Dumica Muškardin

Dumica Sokolić r. Krenenić

Marija Skrivanić i Marija Butković r. Bonić

KUPOPRODAJNI UGOVOR IZ 1911. GODINE

Naši su stari Puntari mukotrпно radili da bi mogli prehraniti svoju u pravilu mnogobrojnu obitelj, te uvijek pokušavali ponešto uštedjeti, uvijek s ciljem da kupe još koji, pa i najmanji komadić pašnjaka, maslinika ili vinograda. Tu su ušteđevinu uspijevali priskrbiti odričući se ponekad i najosnovnijih životnih potreba, ne samo odjeće, obuće, namještaja ili posuđa već često i hrane. Kupiti komad zemlje bio je cilj i san svake glave obitelji jer su samo od zemlje i njenih plodova mogli preživjeti.

Ove činjenice morali bismo imati na umu svi mi koji danas baštiniamo ono što su nam naši preci ostavili, što smo naslijedili te razumno i višekratno duboko promišljati kada danas olako dolazimo na ideju da tu zemlju prodamo. Često samo zato da kupimo neki danas moderan uporabni predmet, novi televizor, hladnjak ili automobil koji će za nekoliko godina biti neupotrebljiv i nevrijedan.

Nikada prilike na našim otocima nisu bile bajne pa tako nisu ni danas. Često čujemo kako je recesija, kriza i slično, pa nam to služi kao izlika za prodaju naslijeđenih nekretnina. Zapitajmo se što bi na to rekli naši preci te razmislimo što ćemo mi ostaviti našim nasljednicima.

Jedan od primjera kako su Puntari odvajali od usta i kupovali zemljište je i kupoprodajni ugovor koji ovom

prigodom objavljujemo. Star je punih 105 godina i sačinjen je prije početka I. svjetskog rata. Iz njega možemo iščitati da Ivan Poserina, sin pokojnog Marka iz Malog Lošinja prodaje, prenosi vlasništvo i isto daje na služenje Antonu Toiću, sinu Marka, poljodjelcu iz Punte Križa.

Predmet kupoprodaje je zemljište, odnosno više zemljišnih čestica označenih brojevima 515/4 - pašnjak, 511/3 - vinograd, 507/1 - vinograd, 507/3 - vinograd, 507/4 - pašnjak, 470 - maslinik i 432/2 - vinograd. Sve ove čestice nalaze se u katastarskom planu broj 532 u sklopu katastarske općine Punta Križa.

Cijena predmetnog zemljišta pri ovoj kupoprodaji određena je iznosom od 30 kruna a ugovorom prodavatelj ujedno potvrđuje da je taj iznos i primio od kupca.

Ugovor je sačinjen 26.12.1911. godine a napisao ga je, tadašnji javni bilježnik, Giovanni Sabino Vidulich. Uz Antona Toića kao kupca i Ivana Poserine kao prodavatelja, potpisu ovog kupoprodajnog ugovora kao svjedok je bio prisutan i Šime Kovačević.

Kopiju ovog kupoprodajnog ugovora dana 18.01.1912. godine ovjerio je svojim žigom I.R. Ufficio fondario - Carsko kraljevski gruntovni ured - Lussino pri čemu je još trebalo platiti taksu u iznosu od jedne krune i 20 centi.

2002

G.Nr. 13/12.

511/4 ✓
511/3 2230 90

Contratto di compravendita

Col quale il Signor Giovanni Poserina fu
Avaro da Lussino piccolo, vende ad un suo
fratello trasferisce con facoltà della trascr-
zione e del catastrale, come e con immediata
e immessione nel materiale posto
e godimento al Signor Antonio Toić di
Punta Križa, contadino da Puntarossa, il quale
per tale titolo accetta ed acquista le parti
celle terreni 511/4 facente, 511/3 vigna, 507/1
vigna, 507/3 vigna, 507/4 facente, 470 orto al-
tato, 432/2 vigna, ora tutti facenti
parte del I (primo) corpo della partita ta-
catare 533 (inquadrato centesime) di Puntarossa
c.

Il prezzo della facente compravendita e
di Corone 30 (Valuta) l. s. di il venditore d-
chiara di aver ricevuto dall'acquirente e
senza rilascia finale quietanza di saldo.

Il venditore garantisce l'acquirente da
ogni molestia od opposizione e lo parte, inoltre
si rinunzia al diritto di rescindere il
presente atto per titolo di buona compra.

Lussino piccolo, li 26 Dicembre 1911
+ d. Antonio Toić, mediante me
Giovanni Poserina (u. f.)
Giovanni Poserina (u. f.)

*una immagine del protocollo di legalizzazione
di per i dati e numero, certifica se fatto
per il I.R. statale, che il Signor Giovanni
Poserina fu Avaro da Lussino piccolo, a me nota di nome e di persona
ebbe a firmare di proprio mano il pre-
sente documento.*

Lussino piccolo, li 26 (ventisei) Dicembre 1911
(M. Lussino piccolo)

Complet. Leg. Or. 0-50

(L. P.) Giovanni Sabino Vidulich (u. f.)
K. Sabino

Pres. 6/1 1912 G.Nr. 13/12.
concorda coll'originale munito del bollo di
Corone 1: e cent. 20 per la legalizzazioen.
Lussino li 18/1 1912.

Handwritten signature and initials

PRVI MEMORIJAL U GAĐANJU PRAČKOM - »PRAČKARJADI« NA POGANI

Dana 1. svibnja 2017. godine u 11 sati održan je 1. memorijal u pračkarjadi za Tometa Zorića i Danicu Matušan ispred kuhinje gostionice »Pogana« u Pogani.

Prije nekoliko godina Tome je ispred kuhinje na Pogani radio drvenu pračku pa je došao na ideju da gađamo bocu od plastike. Pošto je ona previše puta odletjela kad je bila pogođena, odlučili smo gađati bovu od Glavka koja je bila nedaleko od mula.

Na prvoj pračkarjadi bilo nas je malo ali je od tada to već postala tradicija. Više nije bilo 1. svibnja bez pračkarjade. Smislili smo čak i nagrade. Bilo je tu vina, banana, kivija, pa čak i marendin (mala marenda ili malica, kako bi rekli Slovenci). Okupili bi se oko 10 sati, dogovorili se o pravilima i Tome bi uvijek prvi počeo. Danica nas je gledala i navijala za svakoga i komentirala. Normalno, najviše bi navijala za svog zeta.

Godine su prolazile, sakupljalo nas se sve više i više dok je jednog dana, prošle godine, nastala tišina. Nema ni Tometa ni Danice.

Zastala je naša pračkarjada!

Međutim, odlučili smo da nećemo odustati. Nastavit ćemo tradiciju!

Ove smo se godine sasvim spontano dogovorili, dok smo za 1. svibnja bili u Puntari Križa na Pogani, da ćemo napraviti memorial. Uistinu, to se i dogodilo.

Prvog dana mjeseca svibnja 2017. u 11 sati održao se 1. MEMORIJAL U »PRAČKARJADI« ZA TOMETA I DANICU.

Najprije smo sredili prijave za takmičenje. Tko da više, naš je. Nakon toga dogovorili smo se o pravilima jer su se svake godine mjenjala. Ostaje samo jedno pravilo: gađa se Glavkova bova. Ako ju bilo tko ošteti, kupujemo svi novu.

Ove godine dodali smo čak i bodovanje za stil gađanja i tko je bliže bovi. Uz mnogo duhovitih komentara i različitih stilova gađanja, najveći je uspjeh imao Aljo. Čak je i pogodio!! Za nagradu je dobio čokolatin i svima platio turu, što nam se naravno, svima jako dopalo.

Prihod od prijave uručili smo Ani sa željom da ga potroši na cvijeće i svijeće za muža i mamu, kojih više nema među nama a koji su nam bili jako dragi.

Ani nam se zahvalila i iznenadila nas sa pašta fažolom za sve, za one koji su se takmičili i one koji su navijali.

Na kraju zahvaljujemo Glavku, da je bio s nama i dopustio da se igramo. Zahvaljujemo Ani, Klari i Zlatku, da nas podržavaju u našim »sportskim nadahnućima« i svim navijačima, koji su nas bodrili. Istovremeno tugujemo za svima, kojih više nema među nama.

U ime svih sudionika 1. Memorijala u »Pračkarjadi« upućujemo pozdrav svim čitateljima Puntarskog foja

Mateja Käfer

PODACI IZ MATIČNE KNJIGE VJENČANIH ŽUPE PUNTA KRIŽA 1816. - 1866.

U prikupljanju podataka za izradu rodoslovlja mojih predaka – obitelji Kučić iz Punte Križa u mnogome mi je pomogao uvid u Knjigu vjenčanih župe Punte Križa za razdoblje 1816. do 1866. godine. Kako je u toj knjizi upisano svega 72 vjenčanja, smatrao sam korisnim osnovne podatke o mladoženji i mladoj te i o njihovom roditeljima, prikazati u priloženoj tabeli, u nadi da će potaknuti Puntare da počinju prikupljati podatke o svojim precima, sačine svoje porodično stablo i napišu svoje rodoslovlje. Navedena se knjiga nalazi u Župnom uredu u Nerezinama. Korisno bi bilo istu pohraniti u Državnom arhivu u Rijeci kako je to učinjeno i za ostala mjesta otoka Cresa i Lošinja. U istoj knjizi nalaze se i podaci o umrlima za razdoblje od 1816. do 1866. godine. To je za sada najstarija knjiga o žiteljima Punte Križa. Matične knjige za naredno razdoblje nalaze se pohranjene u Matičnom uredu Mali Lošinj, i to: Matična knjiga rođenih od 1860. do 1949. godine, Matična knjiga vjenčanih od 1867. do 1935. godine i Matična knjiga umrlih od 1866. do 1948. godine. Ove bi knjige također trebale biti pohranjene u Državnom arhivu u Rijeci, jer je na

ovaj način uvid u iste nedostupan. Znati podatke o svojim precima mislim da je to za svakoga veliko bogatstvo. Bogatstvo je to i za svaku obitelji. U starija vremena ljudi su i bez podataka iz matičnih knjiga znali podatke o svojoj daljnjoj rodbini. Obitelji su se družile i posjećivale, i u tim prilikama uvijek je došlo do razgovora o rodbinskim vezama. Naročito su te priče bile aktualne poslije večere u zimskim mjesecima, kada bi se skupili oko ognjišta. Danas je to drukčije. Život je dinamičniji, obitelj se rijetko nalazi na okupu, a večernji TV program zaokuplja pažnju prisutnih. Rodbinske teme nisu u centru pažnje. Danas kada Punta Križa ima sve manje stanovnika, kada se pripremaju veliki projekti kao što je to Golf na Mataldi, za očekivati je dolazak novih stanovnika iz raznih krajeva naše domovine, a i iz drugih zemalja, koji će započeti pisati novu povijest Punte Križa. Naša je obaveza da zapišemo ono što znamo o našim precima, o njihovom doseljavanju na ovo područje i iseljavanju s ovog područja i tako upotpunimo dio povijesti Punte Križa.

Franko Kučić

RD.	IME I PREZIME MLADOŽENJE (godina rođenja, mjesto prebivališta, ime i prezime roditelja)	DATUM VJENČANJA	IME I PREZIME MLADE (godina rođenja, mjesto prebivališta, ime i prezime roditelja)
1	CESARIĆ ANTONIO (1790.) STIVAN (Joannes Cesarich i Andreas r.Lazarić)	25.02.1816.	MICHELA R.LAZARIĆ (1795.) PUNTA KRIŽA (Andres Lazarić i Michela r.Maricich)
2	FELIX LOGLIA (1795.) Sv. JAKOV (Joannes Loglia i Marusich)	21.02.1819.	CATHARINA NERETICH (1801.) PUNTA KRIŽA (Matheus Neretich i Catharina Purich)
3	JOANNES MUSICH (1777. uduvac) BELEJ (Georgius Musich)	03.6.1819.	CATHARINA RUCONICH (1783.udov.) PUNTA KRIŽA (ANDREAS CAMALICH)
4	ANTONIUS MILUSICH (1802) BEVEZ (Antonius Milusich i Lucia Milohnich)	19.6.1820.	ANTONIA LAZARICH (1792. udov.) PUNTA KRIŽA (Matheus Sintich i Antonia Gembricich)
5	NICOLAUS VERBANICH (1789.) BELEJ (Nicolaus Verbanich i Petra Desanti)	13.12.1820.	DOMENICA VIDIVICH (1795.) STIVAN (Domenicus Vidivich)
6	JOANNES NENADICH (1760.udovac) PUNTA KRIŽA (Joannes Nenadich)	06.08.1821.	ANTONIA PINESICH (1788.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich)

7	GEORGIUS NERETICH (1801.) PUNTA KRIŽA (Matheus Neretich i Catharina Purich)	19.11.1821.	MATHEA SINTICH (1802.) Sintich i Antonia Gembricich) (Matheus
8	ANTONIUS LISIZA (1800.) KRK (Matheus Lisiza i Antonia Lorencich)	07.5.1825.	ANTONIA DORCICH (1803.) PUNTA KRIŽA (Nicolaus Dorcich i Simeona Pinesich)
9	GEORGIUS FALESICH (1801.) KRK (Georgius Falesich i Hellena Brusich)	14.2.1828.	JOANNA NENADICH (1804.) PUNTA KRIŽA (Joannes Nenadich i Lucia Glavan)
10	JOANNES MARINZULICH (1799.) NEREZINE (Joannes Marinzulich i Hellena Radosich)	18.2.1928.	MARIA CUCHICH (1800.) PUNTA KRIŽA (Antonius Petrovich i Maria Muculich)
11	NICOLAUS CARCICH (1800.) PUNTA KRIŽA (Matheus Carcich i Catharina Neretich Luca)	21.6.1828.	JOANNA CUCHICH (1802.) PUNTA KRIŽA (Franciscus Cuchich i Magdalena Cesarich)
12	FELICIS LOGLIA (1798.) PUNTA KRIŽA (Joannes Loglia i Marusich)	30.6.1828.	MARIA CUCHICH (1804.) PUNTA KRIŽA (Franciscus Cuchich i Magdalena Cesarich)
13	JOANNES NERETICH (1790. udov.) PUNTA KRIŽA (Joannes Neretich i Antonia Francin)	30.5.1830.	DOMINICA VERBANICH (1800. udov) PUNTA KRIŽA (Dominicus Vidovich i Antonia Vidovich)
14	ANTONIUS BERSAN (1797.) PUNTA KRIŽA (Matheus Bersan i Giacomina)	13.11.1830.	JACOMINA ZARVARICH (1800.) PUNTA KRIŽA (Petrus Zarvarich i Antonia Bartich iz Beleja)
15	ANTONIUS PINESICH (1811.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich i Gaspara Marchesich)	09.2.1831.	MARIA DOBRILOVICH (1806.) PUNTA KRIŽA (Matheus Dobrilovich i Orsola Marianich iz Valuna)
16	ANTONIUS CUCHICH (1807.) PUNTA KRIŽA (Franciscus Cuchich i Magdalena Cesarich)	23.1.1831.	ANTONIA CUGLIANICH (1806.) VIDOVIĆI (Josephus Cuglianich i Catharina Muscardin)
17	NATALIS RUCONICH (1812.) PUNTA KRIŽA (Hierolimus Ruconich i Catharina Purich)	23.11.1831.	CATHARINA CUGLIANICH (1804.) VIDOVIĆI (Josephus Cuglianich i Catharina Muscardin)
18	SIMON DORCICH (1809.) PUNTA KRIŽA (Nicolaus Dorcich i Simona Pinesich)	29.02.1832.	ANTONIA RADOSSICH (1812.) PUNTA KRIŽA (Joannes Radossich i Nicolina Zarvarich)
19	JOANNES NERETICH (1814) PUNTA KRIŽA (Joannes Neretich i Maria Benvin)	13.02.1833.	MARIA ANELICH (1808.) USTRINE (Simon Anelich i Catharina Soldicich)
20	GEORGIUS FALESICH (1800. udov.) KRK (Georgius Falesich i Ellena Brusich)	05.05.1833.	MARINA BERSAN (1816.) USTRINE (Simon Bersan i Joanna Lisiza)
21	FELICIS LOGLIA (1798.) PUNTA KRIŽA (Joannes Loglia i Gaudenzia Marusich)	10.07.1833.	ANTONIA DOBRILOVICH (1811.) PUNTA KRIŽA Matheus Dobrilovich i Orsola Marianich
22	JOANNES LAZARICH (1812.) PUNTA KRIŽA Bartholomeus Lazarich i Antonia Sintich	09.02.1834.	GASPARA MILUSICH (1812.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich i Gaspara Scarpona)
23	ANDREAS HRONCICH (1813.) PUNTA KRIŽA (Joannes Hroncich i Maria Radosinich)	09.11.1835.	MATHEA VLACANCICH (1814.) PUNTA KRIŽA (Simeon Vlacancich i Maria Muscardin)
24	JOANNES PINESICH (1816.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich i Gaspara Scarpona)	22.11.1836.	MARIA NICCOLICH (1807.) PUNTA KRIŽA (Matheus Niccolich i Antonia Cosulich)
25	MARIUS PINESICH (1818.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich i Gaspara Scarpona)	22.11.1836.	MARIA IVANCICH (1816.) PUNTA KRIŽA (Joannes Ivancich i Gaspara Radoslovich)
26	PETRUS CRASOVAZ (1805) PUNTA KRIŽA (Franciscus Crasovaz i Margarita Stralcich)	02.03.1840.	MARIA CESARICH (1817.) PUNTA KRIŽA (Antonius Cesarich i Nicolina Lazarich)
27	SIMON DORCICH (1809. udov.) PUNTA KRIŽA (Nicolaus Dorcich i Simona Pinesich)	27.07.1840.	GAUDENTIA HRONCICH (1814.) PUNTA KRIŽA (Alesandrus Hroncich i Joanna Sigovich)
28	ANTONIUS MUSCARDIN (1821.) BELEJ (Antonius Muscardin i Catharina Scarbich)	13.02.1843.	MARIA HRONCICH (1823.) PUNTA KRIŽA (Joannes Hroncich i Maria Radoslovich)

29	SIMON PINESICH (1820.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich i Gaspara Marchetich)	13.08.1845.	ANTONIA NERETICH (1821.) PUNTA KRIŽA (Joannes Neretich i Maria Benvin)
30	ANTONIUS MILUSICH (1823.) PUNTA KRIŽA (Antonius Milusich i Antonia Sintich)	24.11.1845.	MARIA ROGOVICH (1824.) PUNTA KRIŽA (Dominicus Rogovich i Joanna Crivicich)
31	FRANCISCUS SMURINICH (1822.) PUNTA KRIŽA (Franciscus Smurinich i Mandalena Cichinar)	22.07.1846.	DOMENCA ROGOVICH (1830.) PUNTA KRIŽA (Dominicus Rogovich i Joanna Crivicich)
32	A. HRONCICH (1814. UDOV.) PUNTA KRIŽA (Joannes Hroncich i Maria Radosinich)	01.02.1847.	NICOLINA LOVRETICH (1822.) PUNTA KRIŽA (Joannes Lovretich i Gaspara Muscardin)
33	MARIUS PINESICH (1818.udov.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich i Gaspara Marchechich)	17.05.1847.	MARIA CRISTOFORA MORIN (1822) PUNTA KRIŽA (Matheus Morin i Cristofora Pozerina)
34	JOANNES NERETICH (1824.) PUNTA KRIŽA (Matheus Neretich i Antonia Vitcovich)	04.10.1847.	MARIA VITCOVICH (1827.) PUNTA KRIŽA (Joanna Vidovich)
35	FRANCISCUS CARCICH (1828.) (Simonis Carcich i Joanna Cucich	06.03.1848.	DOMINICA ZOROVICH (1828.) PUNTA KRIŽA (Joannes Zorovich i Dominica Marinzulich)
36	ANTONIUS MUSICH (1794.udov) (Antonius Musich i Francisca Sushich)	15.06.1848.	MARIA ZOROVICH (1807. udov. Nicolaj Carcich) PUNTA KRIŽA (Phillipus Zorovich i Dominica)
37	JOANNES LAZZARICH (1812.udov.) PUNTA KRIŽA (Bartolomeo Lazzarich i Antonia Sintich)	26.06.1848.	MARIA HAINICH (1823.) LUBENICE (Joannes Hainich i Maria Matcovich)
38	SIMEONIS PINESICH (1821. udov.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich i Gaspara Marchesich)	16.01.1849.	MADALENA ILLICH (1826) ARBANSIS (Antonius Illich i Elena Crivicich
39	ANTONIUS MARICICH (1821.) (Joannes Maricich i Catarina Balon)	24.10.1849.	MARIA NERETICH (1823.) PUNTA KRIŽA (Mattei Neretich i Antonia Vitcovich)
40	JOANNES IVANCICH (1790.udov.) PUNTA KRIŽA (Bartolomeus Ivancich i Domenica Dundich	08.05.1850.	FRANCISCA PETRINA (1811.) PUNTA KRIŽA (Agustinus Petrina i Cornelia Tiozzo)
41	ANTONIUS MUSCARDIN (1821.udov.) BELEJ (Antonius Muscardin i Catarina Scarbich)	06.10.1851.	MATHEA LOVRETICH (1826.) MARTIŠNJICA (Joannes Lovretich i Gaspara Muscardin)
42	FRANCISCUS CARCICH (1828.udov.) PUNTA KRIŽA (Nicolaus Carcich i Joanna Cucich)	06.10.1851.	MARIA BARICEVICH (1833.) NOVALJA (Gregorius Baricevich i Maddalena Pugliar)
43	SIMEONIS DORCICH (1811.udov.) PUNTA KRIŽA (Simeona Pinessich)	26.04.1852.	ANTONIA SUCICH MARTIŠNJICA (Joannes Sucich)
44	JOSEPHUS NERETICH (1828.) PUNTA KRIŽA (Joannes Neretich)	26.05.1852.	TOMASINA FALESICH (1828.) (Giorgus Falesich i Joanna Nenadich)
45	MATHEUS NERETICH (1827.) PUNTA KRIŽA (Matheus Neretich i Antonia Vitcovich)	09.08.1852.	ANTONIA CAMALICH (1808.udov.) PUNTA KRIŽA (Josnes Camalich)
46	GIORGUS NERETICH (1799. udov.) PUNTA KRIŽA (Matheus Neretich i Catharina Purich)	08.11.1852.	JOANNA MALADA (1828) AUXSO (Joanna Malada)
47	JOANNES NURCHICH (1827) RAB (Franciscus Nurchich i Mathea)	12.05.1853.	CATHARINA RODINIS (1829.) PUNTA KRIŽA (Gaudentios Rodinis i Gaspara Tomich)
48	MATHEUS PINESICH (1825.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich i Gaspara Marchesich	03.09.1853.	DOMENICA ZOROVICH (1816.) NEREZINE (Joannes Zorovich i Antonia Ruconih)
49	BARTHOLOMEUS DUIMOVICH (1829.) PUNTA KRIŽA (Paulus Duimovich)	02.10.1854.	JOANNA NERETICH pok.Georgia (1828) BASCA (Joanna Malada)
50	ANTONIUS MURVAR (1805.udov.) MALI LOŠINJ (Franciscus Murvar i Margherita Vuicich)	12.04.1856.	HELLENA PETRINA (1818.) MALI LOŠINJ (Augustinus Petrina i Cornelia Tioffo)

51	FRANCISCHIS CUCHICH (1833.) PUNTA KRIŽA (Antonius Cuchich i Antonia Cuglianich)	28.07.1856.	DOMINICA SMURINICH (1830.) (Francischis Smurinich i Joanna Crivicich)
52	VICENTIUS BUTCOVICH (1826.) RAB (Vincentius Butcovich)	10.09.1856.	DOMINICA NERETICH (1823.) (Georgius Neretich i Mathea Sintich)
53	MATHEAS NERETICH (1822.) PUNTA KRIŽA (Georgius Neretich i Mathea Sintich)	01.08.1856.	MICHELINA HRONCICH (1823.) PUNTA KRIŽA (Andrea Hroncich i Gaspara Muscardin)
54	JOANNES ROGOVICH (1834.) PUNTA KRIŽA (Dominicus Rogovich i Joanna Crivicich)	17.09.1856.	MARIA PINESICH (1836.) (Joannes Pinesich i Maria Nicolich)
55	JOANNES PINESICH (1836.) PUNTA KRIŽA (Joannes Pinesich i Maria Nicolich)	17.09.1856.	ANTONIA ROGOVICH (1837.) (Dominicus Rogovich i Joanna Crivicich)
56	BERNARDUS LOGLIA (1836.) PUNTA KRIŽA (Felix Loglia)	15.01.1858.	MARIA VIDOVICH (1838.) (Dominicus Vidovich i Gaudenzia)
57	MATHEUS ZISIN BUTTERICH (1837.) OLIB (Donatus Zisin Buterich)	15.02.1858.	FELICITAS Neretich (1837.) (Matheus Neretich i Antonia)
58	JOSEPHUS BADURINA (1832.) (Matheus Badurina i Semenza)	08.03.1858.	FRAANCISCA PETRINA pok.Joann Ivancich (1811.) (Augustinus Petrina i Cornelia Tiozzo)
59	SIMEON PINESICH (1830.) (Joannes Pinesich i Gaspara Marchisich)	14.04.1858.	GASPARA RODINIS (1840.) (Gaudentius Rodinis i Gaspara Tomich)
60	MICHAEL PRENDIVOJ (1831.) PUNTA KRIŽA (Michael Prendivoj)	11.08.1858.	MICHELINA CRASOVAZ (1840.) PUNTA KRIŽA (Petrus Cracovaz i Maria Cesarich)
61	JOANNES PAPARICH (1829.) PUNTA KRIŽA (Bartholomeus Paparich)	20.10.1858.	MARIA ud.pok.Antonius PINESICH (1813.) PUNTA KRIŽA (Matheus Dobrilovich i Dominica)
62	JOANNES RUCONICH (1836.) PUNTA KRIŽA (Natalis Ruconich i Catharina Cuglianich)	23.02.1859.	DOMINICA RODINIS (1834) PUNTA KRIŽA (Gaudentius Rodinis i Gaspara Tomasich)
63	DOMINICUS MARINZULICH (1805) PUNTA KRIŽA (Joannes Marinzulich i Maria)	15.02.1860.	MARIA ZOROVICH ud.pok. Antonius Susuch NEREZINE (Philipus Zorovich i Dominica)
64	DOMINICUS VIDOVICH (1834.) PUNTA KRIŽA (Dominicus Vidovich i Gaudentia Zorovich)	15.02.1860.	ANTONIA LAZZARICH (1842.) PUNTA KRIŽA (Joannes Lazzarich i Gaspara Pinesich)
65	FRANCISCUS GHERDOVICH (1837) PUNTA KRIŽA (Joannes Gherdovich i Catharina Brusich)	02.05.1860.	FRANCISCA ROGOVICH (1829.) PUNTA KRIŽA (Dominicus Rogovich i Joanna Crivicich)
66	FRANCISCUS CUCHICH (1833.) PUNTA KRIŽA (Antonius Cuchich i Antonia Cuglianich)	07.10.1861.	MARIA NERETICH (1829) PUNTA KRIŽA (Joannes Neretich i Maria Anelich)
67	JOANNES MILUSICH (1832.) (Joannes Milusich i Gaspara)	27.01.1862.	ANTONIA BANDERA (1831.) PUNTA KRIŽA (Matheus Bandera i Antonia Camalich)
68	KUĆIĆ DOMINICUS (1838.) BELEJ (Dominicus Kućić pok. Gaudentia i Franica Mužić)	23.11.1863.	MARIA MUŠKARDIN (1846.) PUNTA KRIŽA (Antonius Muškardin i Maria Hrončić)
69	GAUDENZIO RODINIS (1837.) PUNTA KRIŽA (Gaudenzio Rodinis i Gaspara Tomić)	09.02.1865.	GIOVANNA DUNDICH fu Dominico Vidovich (1841.) PUNTA KRIŽA (Giovanni Dundich i Cattarina Zorović)
70	LORENZO BAICIĆ (1835.) POLJICA (Antonio Bačić i Francesca i Francesca Skarba)	13.02.1865.	ANTONIA KRALJIĆ (1827.) SV. FUSKA (Andrea Kraljić i Lucia Frančeški)
71	GIUSEPPE PLIESSA (1808. UDOV.) SUPETARSKE DRAGE (Giovanni Pliessa i Margarita Kunac)	15.03.1865.	DOMENICA FALEŽIĆ (1840.) PUNTA KRIŽA (Giorgio Falezic i Maria Bersan)
72	GIOVANNI OSVALDELA (1839.) PUNTA KRIŽA (Giovanni Osvaldela i Giovanna Babić)	12.02.1866.	FRANCESCA KUĆIĆ (1831.) ORLEC (Anton Kućić i Giovana Mužić)

KAKO JE MAGRIŽ OD NEŽELJENOG KOROVA POSTAO CIJENJENA BILJKA

SMILJE - MAGRIŽ

- *HELICHRYSUM ITALICUM*

Grm samoniklog smilja u cvatu

O smilju, našem »magrižu« danas se zasigurno govori i piše više nego ikad u povijesti. Farmaceutska a naročito kozmetička industrija u novije vrijeme za smilje pokazuje veliki interes ponajviše zbog pozitivnih učinaka njegovih pripravaka za ljudsko zdravlje. Cijena otkupa cvijeta smilja i njegovog eteričnog ulja postale su vrtoglavo visoke. Ove su činjenice posljedično potakle izuzetne aktivnosti berača - sakupljača, otkupljivača i prerađivača pa je došlo do nekontrolirane eksplozije branja ovog samoniklog bilja na našoj obali i otocima koje često prelazi granice zakonskih okvira.

Ovaj iznenađujući i za mnoge nenadan slijed događaja potakao je mnoge poduzetne poljoprivrednike da započnu sa sadnjom novih plantažnih nasada smilja jer je prema sadašnjim tržišnim cijenama otkupa lako uočljivo da ova djelatnost, po sadašnjim trendovima, predstavlja vrlo unosan posao.

Sve ovo prouzročilo je određene pozitivne ali i negativne učinke. Od negativnih valja istaknuti činjenicu da je došlo do učestalih pojava nelegalnog branja smilja i na našem otoku. Trka za brzom zaradom prouzročila je da se unatoč zaštiti i zabrani branja, pojavljuju grupe ilegalnih berača koji neovlašteno i neselektivno harače po našim pašnjacima, ulaze u privatne posjede, ruše gromače i devastiraju biljni fond nepravilnim branjem čupajući grmove. S druge, pozitivne strane i u nas se započelo sa pripremom zapuštenih i neiskorištenih dijelova zemljišta i sadnjom novih nasada, što je za svaku pohvalu. Višegodišnjem trendu napuštanja i stagnacije ovčarstva na našem su području zapušteni brojni pašnjaci koji su protekom vremena zarasli u makiju. Sada je prilika da se raskrče, oplemene i zasade smiljem. Površine pogodne za ovu djelatnost su vrlo velike.

Kako se o magrižu - smilju godinama nije govorilo te se u baš nikakve svrhe nije koristio, ova je izuzetno vrijedna aromatična biljka potpuno pala u zaborav. Unazad par godina odjednom je postala vrlo popularna te nije na odmet o njoj i njenim karakteristikama reći nešto više.

Botanički, latinski naziv našeg smilja je *Helichrysum italicum*, te nam sam njen naziv zorno pojašnjava o kakvoj se biljci radi (helios - sunce i chryson - zlatan). Smilje se spominje još u antičkoj Grčkoj te ga nalazimo u Homerovom epu kada je Odisej, doživjevši brodolom, ostao zatočen na otoku. Kada se uspio vratiti na feničku obalu, upoznao je prelijepu Nausikaju, kraljevu kćer. Tajna njene ljepote krila se u korištenju ulja od cvijeta smilja koje nikada ne vene, pa čak i onda kada ga se ubere. Da bi svijetu ukazao da je besmrtni, grčki bog Apolon je prema mitu na ulazu u Delfe, na glavi nosio tjaru od smilja.

Smilje se spominje i u našim starim hrvatskim narodnim pjesmama poput poznate: »Nit' je smilje, nit' kovilje, već miriše duša djevojačka«. Zbog ljepote i ugodnog mirisa cvijeta smilja djeci su od davnina davana imena poput Smiljan, Smiljka, Smilja ili Smiljana.

Mi ovu biljku u našem dijalektu nazivamo magriž dok se na engleskom jeziku naziva everlasting flower, na francuskom immortelle, la talijanskom elicriso ili moreddo, te na njemačkom currykraut ili stroh blume. U hrvatskoj su još poznati nazivi cmilje, zlatocvata trava, sneljak, laska kamilica ili marjetica.

Smilje je trajnica koja pripada rodu *Helichrysum* iz porodice *Asteraceae* i obuhvaća preko 600 različitih vrsta. Naše otočno smilje je vrste *italicum*. To je trajni grm, koji može, ovisno o zemljopisnom položaju na kojem raste, doseći visinu od 30 do 60 centimetara. Raste na čitavom

Oko grma smilja stotine samoniklih jednogodišnjih biljčica

Prirodno razmnožavanje smilja

području Mediterana, na sjeverozapadu Afrike i južnim dijelovima Europe. Rasprostire se na cijelom području naše jadranske obale a naročito na otocima.

Na Cresu i Lošinu smilje možemo naći gotovo na svim pašnjačkim površinama koje nisu zarasle te na kamenjaru skoro do obalne crte. Ovoj biljci jako pogoduju otvoren, suhi i sunčani kamenjar te jako dobro podnosi direktno sunčevo zračenje i vrlo visoke ljetne temperature a istodobno joj ne smetaju oštre zime s temperaturama ispod nule.

Razgranata stabljika smilja raste uspravno a čvrsti, uski i šiljati listići su s gornje strane svijetlozeleni dok su s naličja sivo zeleni i prekriveni gotovo nevidljivim dlačicama. Jako je otporna na sušne uvjete te ima vrlo male zahtjeve za vodom i hranjivima u tlu. Stoga joj gotovo idealno odgovaraju uvjeti našeg podneblja. Na vrhu stabljike, odnosno na vrhovima izdanaka formiraju se sitni cvjetići sakupljeni u nekoliko glavičastih cvatova, zlatnožute boje. Smilje cvate, ovisno o položaju i vremenskim uvjetima, već krajem svibnja, u lipnju i srpnju a u nešto slabijem intenzitetu ponovno, po drugi put, najesen pa se na stabljici cvjetići mogu vidjeti i do kraja studenog. Nakon oplodnje cvjetovi brzo sazrijevaju a plod je vrlo sitan, gotovo nevidljiv površnom promatraču. Sjemenka smilja je dugoljasta, crne boje a jedan gram sjemenja sadrži od 3200 do 3700 zrnaca. Podzemni dio stabljike je dobro razgranat i prodire dublje u tlo te se iz ovog dijela svake godine razvije više desetaka novih izboja koji rastu uvis i donose nove cvjetove. Iako je korijen čvrst i razgranat, u vrijeme kada je tlo natopljeno kišom i vlažno, može se lako iščupati, što se često dešava kod neoprezne i nepravilne berbe.

Sezona berbe traje od sredine lipnja do sredine kolovoza. Bere se samo 2/3 grma i to u vrijeme kada je barem 50% cvjetova otvoreno. U pravilu se bere u ranim jutarnjim satima i to samo cvijet sa stapkom duljine 7 do najviše 15 centimetara. Za berbu se koriste podesne škare ili noževi a pri berbi treba paziti da se biljka ne iščupa. Danas su poznati i specijalni strojevi za berbu koji se koriste na većim plantažama smilja ili lavande. Najviše korisnih tvari sadrže cvjetne glavice jer se u njima nalazi najviše eteričnog ulja a ako se koriste u druge svrhe, najbolje je stapke vezati u snopice i sušiti u hladu.

Smilje je vrlo otporno na bolesti i štetnike, naročito ako je samoniklo ali se u plantažnom uzgoju mogu pojaviti lisne i štitaste uši ili štitasti moljac.

Razmnožava se sjemenom (generativno) ili vegetativnim dijeljenjem iz korijena starije biljke te reznicama koje se uzgajaju u hladnom klijalistu, pa kada se dobro ukorijene, presađujemo ih na stalno mjesto.

U tradicionalnoj narodnoj medicini smilje se najviše koristi kod liječenja oboljenja kožnog tkiva (ekcemi, opekline, osip, hematomi, ljuskavost kože, akne, ožiljci, strije), kod bolesti jetara i žuči (žučni kamenac, žutica), bolesti bubrega (infekcija, pijesak, bolno mokrenje, cistitis), bolesti pluća (kašalj, bronhitis, infekcije, teško disanje), bolesti želuca i crijeva (loš tek, oštećenje sluznice, razni nametnici, gastritis, hemoroidi).

Kemijski sastav eteričnog ulja dobivenog destilacijom smilja je vrlo složen i sastoji se od oko stotinu raznih spojeva. Taj se sastav u velikoj mjeri razlikuje ovisno o području na kojem smilje raste. Eterično ulje s različitih lokaliteta ne razlikuje se samo po kvaliteti i kemijskom sastavu već se velike razlike javljaju i u prinosu ulja. Na količinu i kvalitetu utječe sastav tla, količina oborina, osunčanost te vrijeme i način berbe.

Jedan od najzanimljivijih sastojaka u ulju smilja su italidioni kojih gotovo ni nema u drugim biljnim vrstama. Upravo ovi spojevi, koji čine i do 30% u ulju, zaslužni su za pozitivna djelovanja koje smilje ima i upravo se to smatra mjerilom kvalitete ovog ulja pa stoga uvelike utječe i na njegovu cijenu. Smilje je jedina biljka u kojoj je pronađen polifenol aržanal za koji je dokazano da je značajno pozitivnog utjecaja na upale i da djeluje antioksidativno, antimikrobno i anti HIV-1.

Kod eteričnog ulja smilja je najpoznatije njegovo svojstvo da snažno djeluje protiv starenja kože. Dokazano je da kemijski spojevi ovog ulja potiču sintezu kolagena i mikrocirkulaciju kože što uvelike potiče obnovu stanica pa se zato koristi u preparatima za revitalizaciju kože, kod zacjeljivanja rana, opekline, ožiljaka, ogrebotina te za smanjivanje bora. Istraživanja su pokazala da se nakon tretmana dubinske bore smanjuju za 19%, ukupan broj bora za 14% a naboranost kože za čak 38%. Zbog ovih činjenica ni ne čudi

da je eterično ulje smilja u kozmetičkoj industriji izazvalo pravi bum a na našem području pravu pomamu i invaziju ilegalnih berača.

Valja reći da je sadržaj eteričnog ulja u smilju izuzetno nizak i iznosi samo do 0,05% odnosno za dobivanje 1 litre eteričnog ulja potrebno je ubrati oko 750 do preko 1.000 kg smilja. Usporedbe radi treba reći da se od 50 kg cvijeta lavande dobije 1 litra lavandinog eteričnog ulja. Cijena 1 litre ulja smilja danas se kreće između 1.800 do 2.000 eura a otkupna cijena 1 kg zelene mase ubranog smilja iznosi od 12 do 14 kuna. Logično je da su ovako visoke cijene ubranog smilja i destiliranog ulja potakle pravu groznicu berača pa se mogu čuti i razmišljanja da je smilje danas najisplativija i najvrednija biljka u Hrvatskoj.

Ove činjenice dovele su do brojnih negativnih pojava jer se registriraju sve učestalije grupe ilegalnih berača koje potajice obilaze naše otoke i uništavaju ovu biljku. Za istaknuti je da je smilje zaštićena vrsta (NN 7/06 i NN 99/09) i da dozvolu za branje samoniklog smilja izdaje nadležno Ministarstvo zaštite okoliša i prirode i to samo za lokacije na kojima smilje nije ugroženo. Potpuna zabrana branja uvedena je na otocima Krku, Rabu, Pagu, Cresu i Lošinju. U ostatku RH dopuštena je samo ljetna ali ne i jesenska berba. Ubrano smilje može se predavati samo registriranim prerađivačima.

Priprema sadnica

Profitabilnost ove bilje potakla je posljednjih godina mnoge poduzetne ljude da zasade plantažne nasade smilja. Na 1 hektar pripremljenog zemljišta može se, ovisno o rasporedu sadnje, posaditi između 30.000 do 50.000 sadnica koje se mogu nabaviti u našim rasadnicima. Cijena sadnice kreće se od 0,60 do 0,80 lipa. Računa se da se na hektaru površine može proizvesti između 7 i 8.000 kg svježih cvjetova od kojih se može dobiti 8 do 12 litara ulja što prema sadašnjim cijenama iznosi od 16 do 24.000 eura novostvorene vrijednosti.

Kod nas na Cresu i Lošinju postoje znatne površine koje se u ove svrhe mogu iskoristiti ali ih treba privedi svrsi (krčenje makije, obrada tla, ograđivanje) a klimatske su nam prilike gotovo idealne.

PRVI NASAD MAGRIŽA U PUNTI KRIŽA

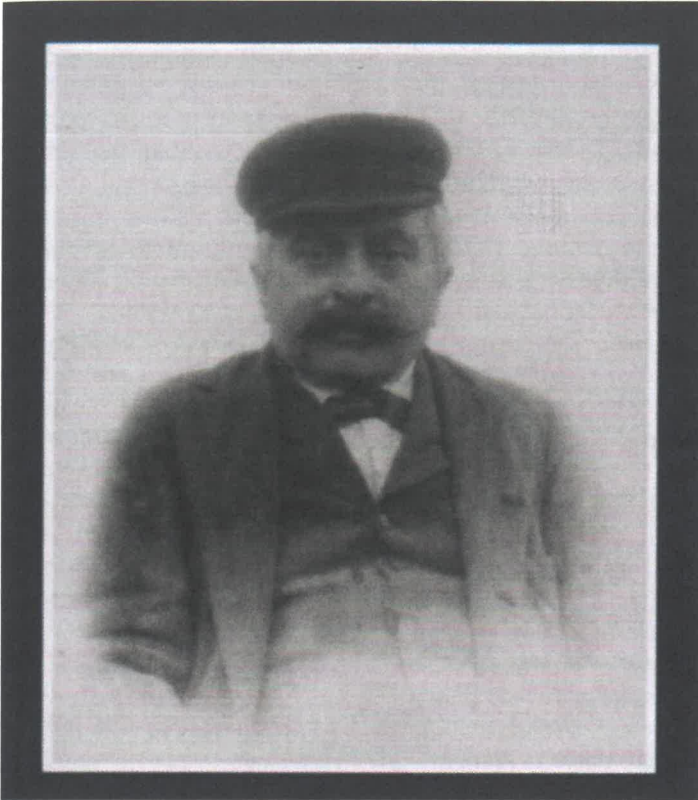
Na području Punte Križa do sada je na nekoliko lokacija pripremljeno zemljište za sadnju smilja. Ti su tereni na području Marinske, Smriječja i Dumjeva a na lokalitetu Banestrica na samom ulazu u selo, u listopadu prošle godine, zasaden je prvi novi plantažni nasad.

Čast da bude prvi i da svojim primjerom prokrči put ostalima pripala je Mariu Maljiću. On je najprije na parceli u obiteljskom vlasništvu površine oko 3.000 m², raskrčio zemljište od gusto zarasle makije a potom tlo strojno obradio. Valjalo je potom sve ograditi stupovima i žicom radi zaštite od jelena i divljih svinja pa nabaviti sadnice i pristupiti sadnji. Uz pomoć svoje obitelji i prijatelja posađeno je oko 8.000 sadnica te će još oko 2.000 zasaditi uz postojeći maslinik na Činkarici. Za ovaj, na našim otocima Cresu i Lošinju, pionirski poduhvat Mariu moramo uputiti iskrene čestitke i poželjeti mu da magriž dobro napreduje.

Smilje se dugo godina na našim otocima smatralo beskorisnim i čak štetnim grmom. Bilo je to tako do 1908. godine kada se Andrija Linardić iz Martinšćice dosjetio da bi smilje mogao destilirati i možda iz njega dobiti nekakvo eterično ulje. Bio je prvi na svijetu koji je proizveo eterično ulje iz smilja. Njegov je otac pet godina ranije tj. 1903. godine u Martinšćici otvorio destileriju, nabavivši kotao iz

Mario Maljić uz pomoć prijatelja pri sadnji smilja

Andrija Linardić

Njemačke za ondašnjih 4.600 kruna. Destilirao je kuš - kadulju, što je do tada, na ovim prostorima, bilo potpuno nepoznato. Posao mu je s godinama, usprkos brojnim poteškoćama, polako napredovao. Uspijevao je plasirati određene količine ulja kadulje u Austriju i Njemačku, vraćati kredit a žitelji Martinšćice i svih okolnih sela, koji su brali kadulju, dobivali su dodatnu zaradu. prerađujući kadulju i list lovora (otkupljivao ga je od stanovnika Punte Križa i Nerezina) te se dosjetio da bi se možda i od smilja moglo nešto korisno dobiti destilacijom.

Kako je sve to započelo, najzornije nam može dočarati dio teksta iz rukopisa Andrije Linardića »Opis otoka Cresa i njegovih stanovnika« koji je Pino Tuhtan pretočio u knjigu izdanu 2015. godine

»Mnogo sam se puta zadržavao i pregledavao po livadama i pašnjacima biljku smilje (*Helichrysum italicum*) osobito u svibnju i lipnju, kada ona bujno raste i obiluje lijepim žutim cvijećem i razbacuje oko sebe na dugo i široko lijep i ugodan miris. Uza sve to nitko se nije na nj obazirao ni pridavao mu nikakvu pažnju ni važnost. Dapače, naši poljodjelci prezirali su ga, jer je svojim bujnim rastom uništavao druge trave, koje služe za pašu ovcama. No, smilje ovce uopće ne jedu, osim velike nužde kada nemaju što drugo.

Mislilo sam naime, da će sigurno i ta biljka i u svojem ugodnom miomirisu kriti koju tajnu, možda eterično ulje kako i kuš, a da bi ga se moglo prodati i za što upotrebljavati. Bojao sam se to kome povjeriti da me ne ismijavaju jer se to samo u brodogradilištu upotrebljavalo za paljenje dna brodova.

Da udovoljim svojoj želji, jednog dana u mjesecu svibnju godine 1908. nagovorio sam svoju suprugu, i kriomice da

nas nitko ne vidi, išli smo nabrati par vreća. I to smo noću destilirali. Ali na moje razočaranje nisam dobio ništa. Izlazio je samo neki lagani miris. Nisam htio odustati a da još jednom ne pokušam. Nakon 15 dana, kada je biljka imala bolje razvijene cvjetove, pokušali smo opet kriomice sabrati par vreća i po noći destilirati. Eto opet novog razočaranja. Ovaj put dobio sam jak i ugodan miris, ali ulja samo po vodi, u malenim plivajućim znakovima, bez da sam mogao išta sakupiti. Ovaj put bio sam zadovoljniji jer sam se nadao da će možda treći put uspjeti. Oko polovice lipnja, pokušali smo po treći put sabrati par vreća, kada su cvjetovi bili malo povenuli, koje sam odmah destilirao i na moje zadovoljstvo dobio sam malenu količinu mirisavnog ulja i poslao sam ga već poznatoj njemačkoj firmi, *Heine & Co.* u Leipzig da vidi može li se i ovo eterično ulje za što upotrijebiti. Nakon nekoliko dana dobio sam brzopjavni nalog od njemačke firme da odmah destiliram za njen račun 10 kg i pošaljem čim prije za pokušaje.

Eto i za mene i moje mještane novo iznenađenje. Kada sam naime proglasio ljudima da sabiraju magriž (smilje) svatko se iznenadio i čudio, te istodobno radovao da će od toga crpiti dvije koristi tj. da će ga sabirujući uništavati te će bujnije rasti druge trave i prodajom za destilaciju zaslužiti novce.

Što je to smilje u sebi toliko stoljeća skrivalo, a da nitko do tada nije znao i spomenuta firma *Heine & Co.* u Leipzigu, kojoj sam poslao prvi uzorak i prvih proizvedenih 10 kg ulja, kemičkom analizom (to sam saznao preko 20 godina kasnije) pronašla je da smiljino ulje sadrži »nerol«. a tog sadržava samo skupocijeno ružino ulje, koje se proizvodi u Bugarskoj i od kojeg se izrađuju najfiniji skupocijeni parfemi. Da iskoristi položaj i da sebi osigura svu svoju produkciju ta je firma i te godine 1908. učinila »brevet« (pravo na proizvod, patent) tj. povlasticu za konfekcionirani parfem sa nerolom, izrađenim iz mog smiljinog ulja, a ja zamjenjivao skupocijeno bugarsko ulje, a koje je vrijedilo svim europskim i sjevernoameričkim državama u trajanju od 20 godina.

Svake sam godine kasnije proizvađao smiljino ulje u razdoblju od polovice lipnja do polovice kolovoza, te prema veličini destilata proizvađao bih u tom razdoblju najviše do 80 kg ulja, jer daje vrlo mali postotak (potrebno je najmanje od 8 do 10 kvintala zelenih biljčica za 1 kg ulja) ali njemačka je firma svake godine snižavala cijenu, tako da sam morao

raditi uz veoma nisku i neznatnu zaslužbu. Uzalud sam nuđao mnogim drugim kemičkim firmama u inozemstvu, ali nijedna od njih nije mogla da kupi jer nije smjela konfekcionirati sa nerolom parfem jer je firma Heine & Co. imala brevet za dugi niz godina...«

Iz ovog izvornog teksta našeg genijalnog i poduzetnog otočana, Andrije Linardića, možemo najzornije shvatiti kako je po prvi put započeo branje smilja i njegovu destilaciju.

Da bi pobliže predočili o kakvom se inovativnom poduhvatu radilo, navest ćemo da je destilerija Andrije Linardića, koja je nosila naziv »Prva istarsko-hrvatska odlikovana tvornica eteričnih ulja« u razdoblju od 10 godina odnosno između 1928. i 1937. godine prikupila te potom destilacijom preradila 2.289.671 kg lista kadulje i od toga dobila 12.880 kg ulja. Od prikupljenih 966.280 kg smilja proizvedeno je 1.795 kg ulja a od 249.286 kg lovorovog lista destilirano je 1.356 kg ulja. U godinama 1938. i 1939. samo u SAD odaslano je po 6.000 kg ulja.

Eto, možemo biti ponosni da je prvo eterično ulje iz smilja na svijetu, koje je danas toliko traženo i cijenjeno, poteklo iz destilerije u Martinšćici na Cresu, vizionarskom idejom našeg otočana Andrije Linardića.

Sam Andrija Linardić je govorio da se smilje do tada koristilo samo u škverovima za paljenje podvodnog dijela brodova. Također je iznosio da ga ovce jedu samo u velikoj nuždi. Moramo to i ovdje potvrditi i reći da je to u potpunosti točno, jer i kod nas na području Punte Križa, gdje pasu silni jeleni lopatari, ruju mnogobrojne divlje svinje i gdje još uvijek, iako malobrojne pasu ovce, uočavamo da se smilje, samoniklo i nesmetano širi. Jeleni ni ovce ga ne jedu osim vrlo, vrlo iznimno, kada zimi nema baš nikakve druge pašne ali i tada odgrizu samo par vršnih izbojaka, čineći mu neznatnu štetu.

Svi mi koji smo nešto stariji znamo i pamtimo da su naši djedovi i očevi magriž tretirali kao štetnu, invazivnu biljku koja se širila pašnjacima te onemogućavala rast trave neophodne za ispašu ovaca. Još je uvijek mnogima ostalo urezano u pamćenje da su u mladosti morali bezpogovorno poslušati oca ili majku, uzeti »maškin« - kramp« i poći do »ograjice« - pašnjaka trijebiti i iskopavati grmove smilja.

Dakle, u to je vrijeme magriž bio na glasu kao štetna biljka koju je trebalo uništavati. Tako iskopan magriž ostavljen je na pašnjaku da istrune, opet je smetao pa se ponekad i palio. Međutim manji dio tako iskopanog magriža ipak se koristio na više načina jer su naši preci u svojoj neimaštini iskustveno naučili koristiti baš sve pa tako i za svaku biljku pronalazili poneku uporabnu vrijednost.

Suhe grmove magriža donosilo se doma te se njima potpaljivala vatra na ognjištu i u krušnoj peći kada se jednom tjedno pekao kruh. Kada se iznad ognjišta sušilo pršut ili češće ovčetina (udiće), zapalili bi strukove magriža da suho meso dobije bolju aromu. Magriž se koristio i za početak paljenja japnenice kod proizvodnje vapna. Strukovi cvjetnih grančica magriža ponekad su stavljali na dovratnik vrata i prozora da u kuću ne ulaze muhe i drugi nametnici. Sa zapaljenim grančicama magriža bi se nakon klanja svinje »osmudile« - palile i tako odstranjivale dlačice. Ponekad se magriž koristio i za »udelat prascu pusteju vaf kocu«, stavljao se u svinjac na pod da svinja ne leži na vlažnom i prljavom podu. U ono se vrijeme u kokošinju, koji je imalo svako domaćinstvo, često pojavljivao nametnik zbog kojeg bi se kokoške »opipale«. Bili su to »ćikudi« - tekuti, zbog kojih su kokoške, pokušavajući ih se kljunom riješiti, čupale vlastito perje te bi na kraju ostale gotovo bez perja po tijelu. Kada bi se uočila ova pojava, nabralo bi se više grmova magriža, stavilo bi ih se u »kokošarić« te zapalilo. Već se sljedećeg dana moglo uočiti da su tekuti nestali a kokoši odahnule. Često su se iskopani grmovi magriža donosili u selo te bacali na hrpe na mjestu gdje se pred Ivanju palila »koleda« - ivanjski krijes.

Eto, unatoč tomu što je na pašnjacima smilje bilo štetno, naš mu je radišan i iskustveno dovitljiv čovjek pronašao više korisnih načina upotrebe.

Danas su druga vremena ali se ipak za sve ove navedene svrhe magriž i sada može koristiti, naročito kao ekološki insekticid. Međutim, uporaba smilja u kemijskoj odnosno kozmetičkoj industriji danas mu je dala sasvim drugu, daleko veću vrijednost, koju naročito mi, na podneblju našeg otoka možemo jako korisno i nosno iskoristiti.

Ljubo Galjanić

KANTUNIĆ OD BESIJED

Če je boje: deškurit, habat ol malčat

Uof naš »kantunić od besijed« od foja do foja pomalo rivamo napreda, aš prez naše besede, besede po našu, mi puntari ne bi bili ovo če smo. Beseda je dijel nas, našega pasuanoga vremena. Ona je kadina kua nas viježe zis našimi stvarima kih više ni, Buoh ih pomiluj. I oni i mi smo našu parvu besedu naučili od naše matere i od našega oca pa tako i nuan vavek mora bit namisal da i mi, tu našu besedu, naučimo onih ki apena moraju prit na uof svijet. Samo ćemo ju tako očuvat, samo će tako ona ustat, nijeće se zaboravit ni zatart.

Ma ovo modijerno doba, malo pomalo dela svoje i sve se manje govori po našu. Nekih kako da je sruan govorit naš dijalet i sve ih više govori šćeto harvuaski. Forši misle da će tako bit moderneji, pametneji, da će boje vaf životu pasat, da će ih judi boje i lagje kapit. Siguro da je šlovek bogateji kada znua govorit više zajici, po tuon se znua ki koliko peškua, ma do svuoga se mora daržat, zajik oca i matere mora se rešpetat, a ne reče se zalud da ki ne darži do svuoga ni ni za drugoga.

Naš je dijalet bogati da bogateji ne more bit, čuda je stvuari okolo nas kije se na »književnom« zajiku nanke ne moreju špjegat ko ih se ne reče po našu. Zavol toga vaf svakon foju napišemo neč od neke naše besede ku se sve manje duperua.

Za uof fuoj smo se decidili za besede deškurit, habat i malčat. Šubito na početku za onih ki ove besede ne kape ćemo reć da je to na harvuaski - govoriti, slušati i šutjeti. Ko se malo boje promisli nismo vero siguri če je boje deškurit, habat ol malčat. Reklo bi se kako kada i kako kede, ma homo rijedon.

Deškurit se mora suagdan i bluagdan zis svimi. Buoh nan je dual pamet i zajik za delat dobro i jušto i za govorit i za špjegat. Diškuorš je neš prez čega se ne more ma vaf tuon, kako i vaf svemu, vajua imet meru. Neki, oni pametneji, govore koliko okuri, nekomu je teško besedu znijet zis ust ma je i onih ki kako navijeni, kako mažinin, ne fermuju tarokat, bruntulat, runjat, njurgat, povedat čuanče, kadagot i blijet, svajevat se i beštimat. To siguro ni diškuorš nego zis besedami tormentevat i nervožat svih okolo sebe. Takovi misle da je njihova zadnja, da vaf svemu imaju pravo, da sve mora bit po njihovu i da su popili svu pamet ovoga svijeta.

Diškuorš je kada se lijepo govori, ma vajua pustit i drugoga da reče če misli i če mu je navar. Diškuorš šinjifikuje da se zis besedu okolo sebe širi mir i ono če je lijepo, dobro, pametno i korisno. Ko samo jedan govori a drugi ne moreju prit na rijed i nanke usta otvorit, to ni diškuorš nego pamet solit, delat se vit i drugih maltretat.

Z'druge buande je judi ki su od pruave besede, svaka in je na mestu, parvo nego neš reku dobro promisle, lijepo špjeguju, jušto govore, šloveka pametno savetuju i upute. Zis takovin je pruavi gušt bit vaf kumpanije.

Ne moraju svi vavek isto mislet, more se deškureć i kuntreštat, kadagot i ne puoč dakordo ma svaki Buožji stvuor ima pravo svoje reć, onako kako uon misli. Diškuorš nan pomore da skupa pridemo do najbojegega, nejkorisnejega i najlagjegega i da najbarže rišuoivimo svaki problijem.

Habat znaju oni ki su pametni, učeni i furbi, a za onoga ki umije habat drugoga more se reć da je krijanciuož. Haba se starejega za rišpet a habat vajua i dete aš se svakoga mora pustit da reče ono če misli, če mu je namisal i ono če će. Ko mu ne pustiš da reče svoje, parvo svega

nijećeš moć znat če uon misli ni če oće, drugo, nijećeš ga moć savetovat ni uputit na pruavi put, tretto, nijećeš mu moć špjegat če je forši fajeno udelal a ko je i sve dobro rekal, nijećeš ga moć ni pohvalit. Habat i pohvalit šloveka je vavek dobro. Neš ćeš novoga čut i naučit, znat boje ol lagje udelat, kambijat ono če si do sada delal na drugi muod.

Ne haba se samo šloveka, nego i sve drugo če je dobro i lijepo okolo nas. Haba se kako neki lijepo kantua, sviri, kako ftići kuntijento kantaju. Još je lefće habat kako zvuon na bluagdan zvoni ol kako se judi veselo smeju.

Da bi mogli habat Buoh nan je dual uši. Neki imaju fino uho, čuju sve, kadagot i ono če ne okuri. Za nekoga se reče da ima duobro uho, da je intonuan a kigot, na svoju tugu i nevoju ne čuje, gluh je i ni mu nanke malo lijepo, brižan haba a ne čuje.

Z'druge buande više puti bi nan bilo boje da neš i ne čujemo aš ni lijepo habat kako se neki poruguje, bruntulua, taroče, laže, beštimia ol prokinje. Ni dobro kada neki bleju, kvile a ni baš lijepo ni kada ti svu nuoč komuar sviri okolo uha. Teško je i habat tuju tugu i nevoju ol plač, ma moraš aš se tako buolnon i nesrećnon almeno malo pomore.

Habat se i radio, televižiuon, koncert, ma kada govore neki naši političari bilo bi boje ne ih habat aš svega i svačesa obećuju a pokle zaborave i niš ne udelaju. Ma život je ovakof kakof je, suami moramo decidit če ćemo habat a če ne i udelat sve za sve da nan v'glave ustuanone ono če je pametno, korisno, lijepo i dobro pa će nan bit boje i lagje i ćemo potarpet sve če nas još čeka na ovuon našem vijaju od života.

Malčat je niš ne zustit, nanke a, nanke besedu. »Vuan je ime malč«, užali su reć decuan kada su se pačale vaf posal starejih. Kada bi žena mužu zarunjala da je v'oštarije popil dvua žmuja preko mere uon bi ju bil pogijedal spot oka i rekal: »Malč«. Kada bi bil muoj pokuojni otac habal vijesti na naše parvo radio kuo se zvualo »Jadran 59«, aš se sila slabo čulo i gluas se indrioman gubil, bil bi nervuožo matere i mene rekal: Če ne morete malčat«. Kada neki govori neš če ni istina a još te gijeda drito vaf oči, najboje mu je reć: »Boje ti je da malčiš«.

A za pravo, kadagot je boje malčat aš šlovek svaki duan čuje svega. Više puti ne moreš kapit če je istina a če luaž, pa je onda najboje malčat i suan zuase reć onu po stvaru: »Cito ja, furbo ja«. Ma je judi ki ne moreju malčat nanke za Boga, bruštuluju kako navijeni, propovijedaju veru Isusovu, suami prediču i otpivaju. Kada si vaf kumpanije takovih, boje ti je malčat, ne mešat guovna, nego nuać dobru škužu i largat se.

Svih nas je vaf životu tukalo da smo ustali prez besede kada nan se dogodilo neš slabo, gardo ol sila lijepo. Malčali smo aš smo od veloga emocijuona ustali inkantuani. Kada smo buolni, namoreni i rauki loštešo je najboje malčat. Malči se i kada drugi govore aš to je krijuanca. Ni lijepo puoč pokuojnomu za sprovod pak čakulat aš uon ki žaluje malči, tugu i žalost darži za sebe.

Kada ti ja glava podmore, kada njoriš, ne moreš govorit pa malčiš aš ko te tentua i otvoriš usta muora ćeš se naloka. Ma inšoma i za malčat bi vajalo imet jušto meru. Ne mora se vavek ni malčat aš ko na sve malčiš, reć će ti da si bedast i mislet da s'tobu moreju delat bulina.

Za kruaj, svin nuan je na voju ko ćemo deškurit, habat ol malčat, to moramo suami decidit pa če bude neka bude i onda almeno nijećemo moć reć da nan je neki drugi kriv za sve ono če nan ne bude šlo od ruke.

Ljubo Galjanić

ČE JE ČE I KAKO SE ČE ZOVE

Užali su naši stuari reć: »Ni kruha prez motike« a sve mi se pari da ova vrijedi i danaska. Kako bilo da bilo nekada se kopala sva zemja kua je ežištla, kopual se je i najmanji bokunić zemje aš prez kopat se ni moglo živet. Ki ni delal na zemje ni se mogal prehranit. Ovu našu škartu, tvardu zemju se kopalo, okopevalo, jamalo, kopala se na kupi, zamlajevala, majkala.

Za kopat su okurili ordenji, napoštu za to delo. Ni se kopalo samo zis više diferijenti varsti motik nego i zis roguju, zubaču, hrasnicu a duperalo se je i capun i maškin.

Če će se i kada duperat dipijendilo je od toga kakova je zemja; čavjenica, peščivica, plitka, duboka, ko je zemja

suha ol mokra, razdelana ol celina a diferijenti ordenji su se duperali za kopat žito, farmentun, jašmik ol verduru, sočivo, ol za masline i tarsje. Danaska se sila malo kopa naruke aš je čuda lagje zemju razdelat zis motokultivatoran ol traktoron pa se motika sveto manje zimje vaf ruke. Negdanji lijepo štiluani manizi su zabišaveli i zagnjileli a luštra motika čapala je ruzinu.

Ma motike još okure za skopat uz gromaču ol okolo žive grote, za okopat luk i kapulu, za zagarnut kumpir ol za skopat usku juarulu, pak da se ne zaboravi kako se će zvalo i vaf ovuon foju smo napisali kako se će po našu zove.

Stuari ordenji za kopat

Motičica zis hrasnicu

Capun

Maškin

Motika

Rogulje

Zubača

Hrasnica

Motike

Hrasnica i zubača

NEOBIČAN ŽIVOTINJSKI SVIJET PUNTE KRIŽA

Naš vjerni suradnik, Andrej Ivanuša, zaljubljenik u Puntu Križa, kojem je fotografiranje velika strast i zadovoljstvo, već nas je u dva »Puntarska foja« oduševio svojim fotografijama te opisom sićušnih životinjskih vrsta, koje mi u ovom današnjem užurbanom i stresnom načinu življenja, gotovo ni ne primjećujemo.

U »Puntarskom foju« br. 15, objavili smo njegov prilog o jednom od najvećih noćnih leptira koji se zove veliko noćno pauče (*Saturna Pyri*). U »Puntarskom foju« br. 16. Andrej nam je riječju i slikom opisao marokanskog vrtnog pauka (*Argiope lobata*), za kojeg se smatralo da ni ne obitava u našem kraju.

Andrej, koji od najranijeg djetinjstva dolazi u Puntu Križa, poblize u svoju kućicu na Velog Dragi, cijeli svoj godišnji odmor provodi lutajući puntarskim krajem s fotoaparatom u ruci. Kao strpljiv i uporan istraživač, prokrstario je gotovo svaku stopu područja uvale Jedriešćice te predio Lusare pa sve do punte Svetog Domijana na krajnjem jugu.

U ovom prilogu donosimo njegove zapise i fotografije tri leptira koje je snimio na području Vele Drage.

Prilika je ovo da se najsrdahnije zahvalimo Andreju na dosadašnjoj suradnji i trudu te ga pozivamo da nam i dalje, svojim vrlo zanimljivim priložima pomogne u daljnjem izlaženju našeg »Puntarskoj foja«, lista Puntara i svih onih koji vole Puntu.

TRI LEPTIRA

Leptiri su oduvijek svojom ljepotom oduševljavali ljude. Čini nam se da su cvjetovi i leptiri neraskidivo povezani poglavito svojom ljepotom. Međutim leptiri imaju vrlo zanimljiv i pomalo čudan životni krug. Iz jajašca se izlegu gusjenice koje su štetočine jer se hrane velikim količinama lišća i zelenila. Kada se dovoljno nahrane, one se začahure. Unutar čahure događa se nevjerojatan preobražaj i iz nje ispuže leptir. Sada se taj prelijepi leptir hrani nektarom cvjetova i nerijetko ih oprašuje te udahnjuje biljci novi život a ranije ju je uništavao i jeo kao gusjenica. Postoje i leptiri koji se uopće ni ne hrane. Ubrzo leptir spolno sazrijeva, pari se, polaže jajašca i onda ugiba.

CRVENA LENTA (CATÓCALA NÚPTA)

Crvena lenta (latinski *Catócala núpta*, engleski Red underwing moth, njemački Rotes Ordensband, slovenski rdeči trakar) je leptir iz roda *Catócala* ili lentari, porodice sovice (*Noctuidae*). To je velika porodica noćnih leptira s više od 25.000 vrsta. Tijela su im zdepasta, ticala duga i četinasta, rilce jako razvijeno. Postoje manje razlike među spolovima. Danju pokrivaju tijelo prednjim krilima, da im se ne vide donja šarena krila jarkih boja. Neke vrste imaju na prednjim krilima zaštitne šare u obliku sovinih očiju pa im

Foto Andrej Ivanuša, srpanj 2006. i 2014.

Vela Draga, Punta Križa, otok Cres
Crvena lenta s djelomično otkrivenim donjim krilima

otuda dolazi i ime. Njihove gusjenice oštećuju usjeve i povrće a jedu lišće vrbi i topola. Leptiri se hrane nektarom.

Proširen je u srednjoj Evropi, na Balkanu, Dalmaciji te na jadranskim otocima. Najviše voli šumske rubove, parkove i vrtove. Noćni je leptir ili moljac i jako ga je teško zapaziti zbog njegove smeđe boje prvog para krila. Donja su mu krila jarkih boja. Kod ove su vrste jarko crvena. Leti najviše u kolovozu i rujnu. Privući ga je moguće svjetlošću i šećerom.

Jarka crvena donja krila su važan dio njegove obrane. Kad poleti, njegova crvena jarka boja iznenadi napadača.

Foto Andrej Ivanuša, srpanj 2006. i 2014.

Vela Draga, Punta Križa, otok Cres
Crvena lenta s djelomično otkrivenim donjim krilima

Kad pokrije krila prvim parom, crvena boja »se zagasi« i postane praktički »nevidljiv« za napadača.

PLAVI TREPETLJKAR (LIMENITIS REDUCTA)

Foto Andrej Ivanuša, srpanj 2008.

Vela Draga, Punta Križa, otok Cres

Krila su s donje strane crveno-smeđe boje (slična okolini)

Šarenci ili riđe (*Nymphalidae*) brojna su porodica dnevnih leptira. Velika krila su im s gornje strane živih boja. Kada pri mirovanju sklope krila, vidljiva im je samo donja strana koja je neuglednija i često slična okolišu. Prednje noge su im zakržljale, ticala kijačasta. Gusjenice imaju trnovite izrasline ili su kratkodlake. Kukuljica im je obično strmoglavica.

Plavi trepetljikar (latinski *Limenitis reducta*, engleski Souther White Admiral, francuski Le Sylvain Azure, njemački Blauschwarzer Eisvogel, slovenski modri trepetlikar) ima raspon krila do 60 mm. Osnovna boja krila je plavo-crna s pjegama bijele boje različitih veličina. Leptiri na sjeveru njegovog životnog prostora imaju azurno plava krila. Što više idemo prema jugu, sve su tamnije plave boje. Ispod su

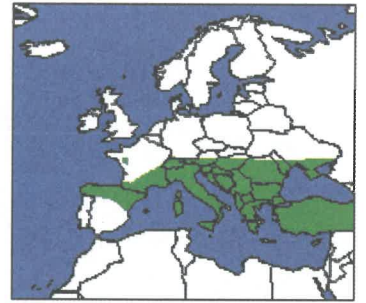
Foto Andrej Ivanuša, srpanj 2008,

Vela Draga, Punta Križa, otok Cres

Krila su sa gornje strane »neonski« tamno plave boje

Vidljiva je jaka razlika između boje gornje i donje strane krila

karta životnog prostora

krila smeđecrvena i na njima su slične bijele šare kao na gornjoj strani.

Voli svijetle šume, vrtove i otvoren prostor s nekoliko drveća. U planinama je raširen sve do šumskog ruba. Polijeće od svibnja do rujna i u tom periodu izleže jajašca dva puta. Gusjenice i leptiri hrane se cvjetnim medom.

PRUGASTO JEDARCE (IPHICLIDES PODALIRIUS)

Prugasto jedarce (latinski *Iphiclides podalirius*, engleski Sail Swallowtail, slovenski jadralec) je leptir iz porodice lastinrepaca (*Papilionidae*). Toj porodici leptira su stanište vrtovi, polja, otvoreni šumski prostori, a naročito grmoviti predjeli na kojima uspijeva trnjina te voćnjaci. Raširen je diljem Europe osim u njezinim sjevernim dijelovima. Granice sežu na sjever do Saksonije i središnje Poljske. U Alpama ga se može susresti do 1.600 m nadmorske visine. U Hrvatskoj su njegov životni prostor Istra, Dalmacija i jadranski otoci.

Gusjenica prugastog jedarca je tamne boje s dvije veće i dvije manje površine zelene boje. Kasnije joj se boja mijenja u zelenkastu a zelene površine sa strane postaju žućkaste trake. U opasnosti izbaci viličastu izraslinu koja jako miriše. Prezimljuje kao kukuljica, a hrani se lišćem. Odrasli se leptir hrani cvjetnim medom.

Raspon krila mu je od 6 do 8,5 cm. Boja se mijenja ovisno

Foto Andrej Ivanuša, srpanj 2005, 2008, 2013,

Vela Draga, Punta Križa, otok Cres

prugasto jedarce

Gusjenica

plava polumjeseca. Može ga se zapaziti kako jedri na okomitim zračnim tokovima pa je po tome dobio ime.

od vremena kad se naraštaj izlegne. Prvi rod ima mnogo svjetlija krila od kasnijih naraštaja. Polijeće od svibnja do lipnja, a na jugu Europe, pa i u Hrvatskoj, to doba se proteže i do rujna. Na zadnjem paru krila ima repić i plavo oko s narančastim polumjesecom, a na rubu još četiri

Andrej Ivanuša

A N E G D O T E

ISPIT ZA VOZIT AUTO

Šal je Bepo udelat ispit za vozit auto i pokle dvije, tri ure tornual je doma. Na dvoru ga je kuntral sused i uon ga pita: »Ej, Bepo, če si pasual za auto«? Bepo ga malo prestrašeno pogijeda, pa mu govori: »Ma če ja znuan, sen pasual ol ne, nisen baš sigur, če da ti rečen, znat ću kada zis ošpidala tornaju oni od komisije i inštrutor«.

- Ma če to govoriš, da će krajica prodat svoji zluatni parsteni, kolujajne i bračoleti samo da ti moreš puoć na vijujaj, tan dalgo, prijeko muora. Nis ja toliko bedasta, ti neš mutiš zis krajicu.

- Ne ne, nijećeš puoć nikamo i bašta!

- Si me kapil, malč, da više nisi rekal nanke besedu, cito i stuoj doma!

Ivan Lovrić

PEŠIMIŠT I OPTIMIŠT

Kutraju se pešimišt i optimišt i pošnu govorit kakof je ovo kažin prišal na uof svijet. Pešimišt govori da je sve gore i gore, da ovo ne more dobro finit i da ćeju na kraju svi jest guovna. Optimišt se je malo zamislen pa mu govori: »Imaš pravo kumpuare muoj, samo se ja nuajdan da će bit suficijento za svih«.

VAF AMBULANTE

»Šinjora moja, škužuajte, ma ja sen van vetrinuar, ja sen za lečit maške, fci, ofce ol kože, a ne za lečit judi«. A ona mu govori: »Kako to more bit, mene su poslali na vižitu u vas«. »Ma ki vas je u mene poslual«? pita ju vetrinuar a ona mu odgovori: »Muož zet«. Vetrinuar se je nasmel i odgovoril: »A dobro, sada sen kapil zuač ste prišli u mene«.

KAKO JE KRIŠTOFORO KOLUMBO OTKRIL MERIKU

Judi moji mili, če znuate kako je i zuač je Krištoforo Kolumbo otkril Meriku?

Uon ju je otkril sano zavol toga če ni bil oženjen.

Da je bil oženjen od svoje žene bi bil čul sve ovo:

- A zuač moraš tamo puoć baš ti?

- Če ne moreju poslat nekoga drugoga, če si ti jedini na ovuon svijetu, če se prez tebe ne more?

- Si ti mato ol bedast?

- Ti ne poznivaš dobro nanke moju fameju a šal bi otkrivat novi svijet.

- Ti mene neš zakrivaš, ne znuaš ni kamo griješ, če govoriš bedastoće da je zemja tuonda.

- Če ti misliš da samo muški moreju puoć na vijujaj?

- Ko si ti kapo od tih brodi onda zuač ne moren i ja puoć stobu?

- Nesrećo jena, sve biš udelal samo da nisi doma.

- Ko puartiš tamo ja ću isti momijent tornat u moje matere.

- Če ti misliš da sen ja bedasta, lupežu lažjivi, ti si se siguro već oduavna dogovoril zis onin kurbami kie tamo žive.

NARODNE

Jedan put je bil pas pot put
a maška pot fcuru sve jenu uru

Puše bura i burin
da se ženi Muškardin
za Maricu udovicu
da je puše pot guzicu

Mesečina kako duan
Svijeti Mikula kapetuan
Anjelići mornarići
ki kantaju kako ftići

Parun Bepo ima brud
na karme mu visi ruoh
a na prouve katanac
Parun Bepo je prasac

Katarina amurata
kua se ženi sa soldata
Nima muža nima hćere
po puol noći samo sere
Latila je varčina
i hitila parčina

Jedan put je bil jedan otac ki je imiel jenoga malo brižnoga sina. Otac ga je poslual neka grije samlet kuartaruol i puol žita. Bilo je čuda za hodit a muali je cijelo vrijeme ponavjual: kuartatuol i puol, kvartaruol i puol« ...

Pasevual je preko jenoga poja kede su judi želi žito a žita je bilo malo aš ga je neš pojelo.

Judi su ga čuli kako govori: »Kuartatuol i puol, kvartaruol i puol« i viš vraga oni su poželi samo

kvartaruol i puol žita. Mislili su da in se muali ruga. Jedan šlovek ga je fermual, napeštual i govori mu: »od sada nijećeš više govoriti kuartaruol i puol već ćeš govorit:« I to drugo ti skočilo« .

Muali je brižan šal napred i više se ne spominja nanke zuač grije i ponuavja: »I to drugo ti skočilo, i to drugo ti skočilo«. Kuntruje jenoga lijepoga šloveka z'jenin okon. Šlovek ga je čul če govori i mislel je da mu se muali ruga. Šlovek ga brižnoga napešta za svijetoga ula i govori mu: »Od sada više nijećeš više govorit i to drugo ti skočilo već ćeš govorit:« Z'nju spual, z'nju jiel i z'nju dijec imijel«.

Muali grije napred i cijelin puten govori:« Z'nju spual, z'nju jiel i z'nju dijec imijel, z'nju spual, z'nju jiel i z'nju dijec imijel«. Kuntrual je jenoga šloveka ki je pejual prasicu sprijed sebe i šlovek ga je čul i misleć da mu se muali ruga, naklatil ga je za svijetoga ula. Muali brižan ni znual više ni kan je puartil ni zuač je puartil. Tornual je doma plačuć i požalil se brižan ocu, na če mu je otac rekal da će bit sve dobro, bit će sve dobro.

Matušan Zlatko

JIR PO PUNTE

Kada priden vaf Puntu udelan jir okolo sela, od Varoša do Juga, od Raskrižja do Ula i ne kuntruan nanke jenoga šloveka.

Onda iden do cimituorija i tamo naiden kako počivaju svi oni ki su nekada živeli v selu.
Nazad kada tornuan, mimo svake kuće pasuan, pari mi se kako da vidin svakoga ki je vaf kie kuće živiel.
Spominjan se svih ki su prija tamo živeli, če su delali.

Vavek su bili pruonti vaf svake potrebe jedan drugomu pomoć.

Vrijeme barzo pasuje i sve se kambijuje. Prišli su novi judi ki drugi posli delaju.

Sada najviše po Putne čarnike seku i masline sajaju.

Imaju makine kije in pomoreju kopat i drugo delat. I to je dobro.

Ono če ni dobro su divi prašci kih je posvuda.

Oni ovce i juanci ubijaju, sve ograjice rovaju, gromače vuajaju i pridu v selo do kuć iščuć hranu.

I jeleni pridu do dvora vaf selu.

Nadležni nikako da se dogovoriju, naidu pruavo rješenje i počnu već jedanput svaki svojoj dijel posla delat

(a ne samo govorit) kako bi svi skupa če prija dištrujili ovo bluago,

kuo nikad prija ovde ni živelo (dokle ga šlovek na otok ni parnesal) a samo škodu juden dela.

I za Puntu za razvoj neki pjuani postoje. Ja se ufan da će se almeno neč od toga svega moć realizat,
pa će se onda i za selo česagot kambijat, mislin na boje. Samo će još kogot leto pasat.

Živi bili pa videli.

Marući Toić Badurina

MODIERNA ŽENA

Većina modiernih žijen
ima više skule, fakultet,
inteligientne su i
kapace svako pa i najzahtjevnije
delo delat.

Vavef na fugu.

V jutro zaruan se stat
i na poslu osan uri delat.

Popuolne s posla tornat.

Obet na fugu parićat,
s fameju malo se fermat i počakulat.

Doma mora tri kantuna od kuće daržat,
dobro se znat organizat
i sve arivat udelat.

Diec kontrolat.

Za drugi duan sve prontat.

Na poslu mora
sve na vrijeme i jušto udelat,
još mora i lijepo izgijedat
i za svakoga lijepu besedu imet
i nikomu niš za zlo ne zijet.

Sve mora znat lijepo rasporedit,
za malo slobodnoga vremena
i zuase moć pustit.

Na poslu i vaf fameje,
z mužen i z decu,
sve mora dobro funcionat,
aš samo tako
fameja skupa more durat.

Uz jubav i pomoć fameje,
kadā svojoj posal voji,
uspješna modierna žena
tako svih zadovolji.

Kadagot je to teško
sve posložit
i zato ni vavek lahko
ni modierna žena bit.

Marući Toić Badurina

HVALA

Malo je koga briga,
da lijepa beseda HVALA,
niš ne guštua
a čuda vajua.

Zato ću ja provat vit
i komu meritua,
besedu HVALA poklonit.

HVALA ocu i matere,
ki su nan život duali,
ki su nas zgojili i naučili
sve najvažneje za život.

HVALA našin bližnjin,
pres kih naš život
ne bi imiel smisla.

HVALA prirode
kua nan dava
sve bluago svijeta
na muoru i na kraju
da živimo kako v raj.

HVALA svin,
ki ovu našu lijepu
zemju Hrvatsku vojiju
i delaju sve,
da bi nan bilo boje.

HVALA svin
ki delaju za mir
i pruavdu u svijetu.

HVALA svin
ki pomoreju siromasima,
buolnin i nemoćnin juden.

HVALA svin
za kih se ne znua
a delaju duobra dela
za zdruavje duše i tijela.

Najviše HVALA Bogu za sve
i neka nas čuva i daje.

Marući Toić Badurina

SPOMENIMO SE NAŠIH DRUAGIH KI VIŠE NISU S'NAMI

Marija Lekić r. Stanić r. 1929.

Norma Lazarić r. Brusić r. 1933.

Branko Milušić r. 1953.

Valnea Krstačić r. 1955.

Božo Biondić r. 1943.

Puntarski fuoj su potpomogli:

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Grad Mali Lošinj

Turistička zajednica grada – Mali Lošinj

Leo – commerce d.o.o. – Rijeka

Radio »Jadranka« – Radio Mali Lošinj

ZUO »Pogana«, LD »Halmac – Nerezine«

Građani na fešti »Ivanja« i izložbi »Delo naših ruk«

Guido Juranić, Anita Bonić, S. Malnar, Gracijela Picinich

Vera Bracco, Laura Jelenković, Nada Mužić, Vinko Mužić

Flavio Matesić – uspomena na Valneu

Mihail Perenčević - donacija za crkvicu sv. Antuna Opata

Obitelj Jarnjak - donacija za crkvicu sv. Antuna Opata

MONOGRAFIJA I CD PUNTE KRIŽA

U Lošinjskom muzeju možete nabaviti monografiju Punte Križa po cijeni od 50,00 kuna te multimedijски CD (na hrvatskom i engleskom jeziku) koji je predstavljen 17. svibnja 2014. godine povodom Međunarodnog dana muzeja, po simboličnoj cijeni od 10,00 kuna.

Sve naše cijenjene čitatelje pozivamo da svojim prilogom potpomognu izlaženje »Puntarskog foja«.

Vaš prilog možete uplatiti Zavičajnom društvu »Puntari«

M. Lošinj IBAN: HR622402020061100410077

uz naznaku – za »Puntarski fuoj«.

Vaš prilog za list kao i godišnju članarinu možete uplatiti

u agenciji »Puntarka« Trg Zagazine 1, Mali Lošinj.

Pozivamo Vas da se sukladno Vašim mogućnostima uključite u akciju prikupljanja neophodnih financijskih sredstava za obnovu kapele Svetog Antuna na Parhavcu pored Punte Križa. Sredstva možete uplatiti Zavičajnom društvu »Puntari« Mali Lošinj, IBAN: HR6224020061100410077 uz naznaku - za obnovu kapele Sv. Antona na Parhavcu.

Zavičajno društvo »Puntari« i uredništvo »Puntarskog foja« Vam se unaprijed zahvaljuju.

